

ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับกลุ่ม

แนวความคิดในการรวมกลุ่มและความหมายของกลุ่ม

เป็นที่พูดและกล่าวอ้างอิงกันเสมอมาตั้งแต่ในอดีตแล้วว่า "มนุษย์เป็นสัตว์สังคมและสัตว์การเมือง" ที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันทางวัตถุและทางจิตใจ^๒ กล่าวคือ เป้าหมายทางวัตถุหมายถึงการแย่งงานกันทำระหว่างสมาชิกของสังคม ตามความถนัดและความสามารถ แล้วนำมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ส่วนเป้าหมายในทางจิตใจก็คือขวัญ (morale) กำลังใจ ความอบอุ่นตลอดจนความปลอดภัยของสมาชิกในสังคม

ดังนั้น โดยที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคมและสัตว์การเมืองที่ได้มีการรวมตัวเป็นกลุ่มนั้นนั้น ในทางสังคมศาสตร์จึงถือไควากลุ่ม (group) เป็นองค์การที่มนุษย์มารวมตัวกันโดยมีความสัมพันธ์ร่วมกัน เพื่อสนองตรงตามความต้องการพื้นฐานของแต่ละบุคคลคือ ทางวัตถุและทางจิตใจ หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า กลุ่มจะเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะให้ใครมาซึ่งพื้นฐานของปัจเจกชน^๓ หรือในทางสังคมวิทยาได้มองว่ากลุ่มเป็นการรวมตัวของคน

^๑ Benjamin Jowett, "Politic of Aristotle," in Mortimer Adler (Chief edit), Great Book of Western World, Vol 5, p.1.

^๒ คมกริช วรคามิน, "กลุ่มอิทธิพล : คำจำกัดความ บทบาท และบทวิจารณ์" ใน รัฐศาสตร์นิเทศ ๑๓ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๒๑) : ๑๒๑.

^๓ Dorwin Cart-Write and Alwin Zender (eds), Group Dynamics, (Illinois : Row, Peterson , 1953), p. 20.

ที่จะต้องมีารพบปะสังสรรค์หรือการติดต่อสัมพันธ์กิริยา (interaction) ทอกันแบบ
ที่จะต้องมีารรวม หรือมีความสัมพันธ์ทางทัศนะ (shared Attitude) ที่ใกล้เคียงกัน^๑
หรือในทางจิตวิทยาที่เช่นกันได้มองว่า กลุ่มเป็นลักษณะของการที่บุคคลสองคนขึ้นไปมารวมกัน
สนใจประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่เป็นปทัสถาน โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกันที่ทั้งสองฝ่ายจะต้องมีความ
เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน^๒

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า กลุ่ม (group) หมายถึงคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มีการ
ติดต่อหรือเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ซึ่งจะเริ่มจากกลุ่มของครอบครัวเราเอง กลุ่มวงศาคนญาติ
เมื่อเจริญเติบโตก็มีการขยายวงให้กว้างขวางออกไปเป็นกลุ่มเพื่อนฝูง กลุ่มอาชีพการงาน เช่น
กลุ่มอาชีพครู กลุ่มอาชีพทหาร กลุ่มอาชีพค้าขาย กลุ่มอาชีพราชการฝ่ายปกครอง กลุ่มนักเรียน
ปลัดอำเภอ กลุ่มนักเรียนนายอำเภอ ตลอดจนกระทั่งกลุ่มนักปกครองระดับสูง หรือกลุ่ม
นักปกครองระดับรองที่กำลังจะศึกษารายละเอียดอีกต่อไป เป็นต้น ซึ่งหากจะกล่าวโดยสรุปแล้ว
การเกิดรวมเป็นกลุ่มขึ้นมา มนุษย์เราทุกคนจะรวมกลุ่มหรือตั้งกลุ่ม ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย
เลยทีเดียว โดยที่เราเองจะต้องเป็นสมาชิกของกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดบ้างไม่มากก็น้อย^๓

ไมตรี อินทุสุต, "กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง : ความหมายและแนวการ
ศึกษา," ใน รัฐศาสตร์นิเทศ ๑๓ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๒๑) : ๑๒๑.

^๒ ฉลอง ภิมขจร, กระบวนการกลุ่ม คู่มือการศึกษาวิทยาลัยครูภูเก็ต
(ม.ป.ท. พุทธศักราช ๒๕๒๑), หน้า ๒-๓. (เอกสารอัดสำเนา)

^๓ บุญสนอง บุญโยทยาน, มนุษย์กับสังคม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๘), หน้า ๔๓-๔๔.

Hubert Bonner ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับกลุ่มว่าหมายถึง บุคคลจำนวนหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ในทางที่จะให้เกิดความเคลื่อนไหวในสังคม หรือ Maruin E. Shaw ได้ให้ความเห็นว่า กลุ่ม เป็นการเกี่ยวข้องของสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลที่มีพื้นฐานทางสังคมที่มุ่งถึงมีโนภาพของความเข้าใจที่จะรวมกันเป็นกลุ่มโดยมีแรงจูงใจที่มุ่งสู่จุดหมายปลายทางเดียวกัน^๒ ซึ่งสมาชิกของกลุ่มไม่เพียงแต่จะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนกระบวนการของกลุ่มในการที่จะผลักดันให้เกิดพลังกลุ่มเท่านั้น แต่ยังคงประพฤติกรรมของสมาชิกของกลุ่มด้วย ทั้งนี้เพื่อว่าจะไคมุ่งไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกันอย่างถูกต้องอีกด้วย

นอกจากบุคคลทั้งสองแล้ว ยังมีนักวิชาการของไทย เช่น ศาสตราจารย์ จุฑามาศ สุภาพ ได้ให้ความหมายของกลุ่มว่า เป็นความสัมพันธ์หรือความเกี่ยวพันระหว่างสมาชิกหรือมีเช่นนั้นก็เป็นที่รวมของสิ่งต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน^๓

^๑ Hubert Bonner, Group Dynamic Principle and Applications, (New York : The Ronald Press, 1955), p.5.

^๒ Muruin E. Shaw, Group Dynamics (New Delhi : McGraw-Hill, 1976), p.2.

^๓ จุฑามาศ สุภาพ, "การวิเคราะห์กลุ่มผลประโยชน์ในฐานะกลุ่มอิทธิพลทางการเมือง," ใน การเมืองและสังคม โครงการส่งเสริมความรู้คนการเมืองและสังคมในระบบประชาธิปไตย ของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐, หน้า ๑๒๑.

จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า กลุ่ม หมายถึง สมาชิกตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปมารวมกันโดยมี
 การแสดงพฤติกรรมตอบโต้สัมพันธ์กันโดยทุก ๆ กลุ่มที่เกิดขึ้นมาจะมีความผูกพันกันไม่ว่าจะ
 เป็นการผูกพันทางโครงสร้างหรือทางจิตใจก็ตาม สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มอาจมีความ
 ชัดแย้งกัน หรืออาจมีความเห็นที่สอดคล้องกันได้ เป็นเรื่องธรรมดาที่อาจเกิดขึ้นได้
 ในกลุ่ม แต่ขอสำคัญกลุ่มทุกกลุ่มจะต้องมีระบบ การดำเนินงานภายในกลุ่มจะต้องมีความ
 เกี่ยวของสัมพันธ์กัน และดำเนินไปในทางที่ตรงกันก็จะบรรลุเป้าหมายโดยผลกลุ่มค่า แต่ถา
 เป็นไปในทางตรงข้ามก็จะมีลักษณะไม่เด่น ซึ่งจะได้อธิบายถึงบทบาทของกลุ่มในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของกลุ่ม

ในการศึกษาเรื่องกลุ่ม จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือ
 จุดประสงค์ของสมาชิกส่วนใหญ่ในกลุ่มก่อน กล่าวคือ ตามที่ได้อธิบายข้างต้นแล้วว่ากลุ่มจะต้อง
 มีสมาชิกตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปเข้ามามีความสัมพันธ์กัน หรือพบปะสังสรรค์ หรือมีการติดต่อสัมพันธ์
 กิริยา หรือมีความสัมพันธ์ทางทัศนคติกัน ตามความเห็นของแต่ละบุคคล ซึ่งการที่บุคคลจะ
 เข้ามารวมกันได้ก็จะต้องมีวัตถุประสงค์ที่คล้าย ๆ กัน โดยอาจจะมีสาเหตุหลายประการ เช่น
 อาจจะเนื่องมาจากมีความต้องการร่วมกัน ได้แก่ สมาคม มูลนิธิ หรือแม้กระทั่งกลุ่มชาวใต้
 กลุ่มชาวเหนือ หรือกลุ่มชาวอีสาน เป็นต้น ซึ่งการรวมตัวดังกล่าวอาจจะมีวัตถุประสงค์เพื่อมา
 พบปะสังสรรค์ หรือฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นตนในกลุ่มอื่นใคร่หรือเข้าใจ
 ซึ่งโดยปกติแล้ววัตถุประสงค์ของกลุ่มแต่ละกลุ่มจะแตกต่างกันออกไป ตามแต่ละลักษณะหรือแนว
 ความคิดของสมาชิกในกลุ่มจะวางไว้ และรวมกลุ่มในลักษณะเช่นนี้มักจะมีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๒

โสภา ชูพิบูลย์, จิตวิทยาสังคมประยุกต์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
 ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๘.

๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

๑. เพื่อที่จะดึงให้สมาชิกมาร่วมแรงร่วมใจกันทำงานให้กับกลุ่ม
๒. เพื่อที่จะกระตุ้นประคองงานในกลุ่มให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย

นอกจากวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว การเข้าร่วมในกิจกรรมของกลุ่มยังส่งผลให้เกิดพลังที่ทำให้สมาชิกในกลุ่มร่วมแรงร่วมใจในการที่จะส่งผลในกลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ โดยแยกได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. พลังรักษา (Maintenance Energy) คือพลังที่ช่วยให้กลุ่มดำรงอยู่ได้และช่วยจูงใจให้สมาชิกต้องการอยู่ในกลุ่มต่อไป มักก่อให้เกิดการประนีประนอมและลดความขัดแย้งภายในกลุ่มไหลคนอยดลง รวมทั้งมีรางวัลจูงใจให้สมาชิกที่ร่วมใจหรือตั้งใจทำกิจกรรมให้กลุ่มมีขวัญหรือกำลังใจในการทำงานหรือแม้แตการมีมาตรการลงโทษสมาชิกที่ขัดขวางการดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มคงสภาพของการเป็นกลุ่มอยู่ได้

๒. พลังภาระ (Task Energy) คือพลังการทำงานที่ช่วยกระตุ้นให้กลุ่มทำงานอย่างมีประสิทธิภาพโดยขจัดปัญหาข้อขัดข้องลงได้ อันเป็นการช่วยดึงคู่อให้กลุ่มมีความพยายามในการที่จะทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กลุ่มได้ตั้งไว้

ประเภทและรูปแบบของการรวมกลุ่ม

ดังที่กล่าวมาแต่ต้นแล้วความมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ไม่สามารถจะอยู่ตามลำพังคนเดียวได้ จำเป็นต้องคบหาสมาคมพึ่งพาอาศัยกันอยู่เสมอจนทำให้เกิดสังคมของมนุษย์ขึ้นมากมาย เริ่มตั้งแต่ครอบครัว กลุ่มอาชีพ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ตลอดจนจนถึงชาติ และโลก และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศระดับสากลโลกตามลำดับกันมานั้น เราอาจเห็นได้ว่าการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มสังคมนั้น เป็นลักษณะของมนุษยชาติซึ่งหากจะพิจารณาในแต่ละลักษณะของสังคมนั้น ก็อาจจะมองได้ว่าบุคคลที่เข้ามาเป็นสมาชิกทั้งที่เป็นทางการและ

ไม่เป็นทางการ ซึ่งการแบ่งกลุ่มในลักษณะดังกล่าวจะเป็นลักษณะของการแบ่งกลุ่มโดยทั่วไป ซึ่งหากจะแบ่งกลุ่มตามลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกและตามลักษณะของวัตถุประสงค์และบทบาทของสมาชิกก็จะแบ่งได้เป็นอีกลักษณะหนึ่ง ดังจะกล่าวต่อไป

ประเภทของกลุ่มตามการแบ่งกลุ่มโดยทั่วไป^๒

การแบ่งกลุ่มโดยทั่วไปเป็นลักษณะของการมองถึงบุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มว่าเป็นสมาชิกอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ กล่าวคือ กลุ่มอย่างเป็นทางการ หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปมารวมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มที่มุ่งถึงผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกเป็นสำคัญ และนอกจากนี้ยังมีกฎหมายของบ้านเมืองรองรับความถูกต้องของการรวมกันแบบนี้^๓ เช่น บริษัท ห้างหุ้นส่วน สมาคม เป็นต้น

การรวมกลุ่มของบุคคลอย่างเป็นทางการนี้ส่วนใหญ่แล้วมักจะมีกฎหมายมารองรับความถูกต้องของกลุ่มในลักษณะที่เป็นนิติบุคคล ซึ่งสามารถมีบทบาทที่จะฟ้องร้องคดีหรือจัดการใด ๆ ตามบทบัญญัติของกฎหมายได้ควย^๔ สำหรับกลุ่มอีกประเภทหนึ่งคือการรวมกลุ่ม

^๑ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, "ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการเมืองไทย," ใน การเมืองและสังคม, หน้า ๕๑.

^๒ แสวง รัตนมงคลมาศ, "กลุ่มอิทธิพล : กำเนิดบทบาท ผู้สร้างและทัศนะต่อการเปลี่ยนแปลง," สัปดาห์การเมือง (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๑๔), หน้า ๕๑.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๕.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๔.

อย่างไม่เป็นทางการนั้น หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปมารวมกันโดยหวังผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก แต่มักจะเป็นประโยชน์เฉพาะหลักหรือเป็นเพียงชั่วคราวเท่านั้น นอกจากนี้ยังไม่มีกฎหมายมารองรับความถูกต้อง คือ ไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย แต่ประการใด แต่ทั้งนี้การรวมกลุ่มก็มีได้ซึ่กับบทบัญญัติของกฎหมายแต่ประการใด กลุ่มนี้มักจะได้แก่กลุ่มเพื่อนฝูง กลุ่มกีฬา กลุ่มบันเทิง รวมถึงกลุ่มทนายความ หรือกลุ่มนักปกครอง เป็นต้น ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้มักจะเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาและเป็นปกติประจำวัน กล่าวคือ บุคคลแต่ละคนที่เข้ามาเป็นสมาชิกนั้นอาจจะหวังผลเพียงระยะสั้นหรือเพียงครั้งคราวเท่านั้น แต่ทั้งนี้ประเภทของการรวมกลุ่มดังนี้ คือ ^๓

๑. จะต้องมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นเนื่องจากบุคคลแต่ละคนได้ร่วมกันคิดและจัดให้มีขึ้น
๒. บุคคลที่ร่วมกันทำกิจกรรมนั้น จะมีการพบปะสังสรรค์ หรือแลกเปลี่ยนสื่อสารความคิดซึ่งกันและกัน
๓. แต่ละคนจะมีเป้าหมายหรือจุดประสงค์ร่วมกันเพื่อกระทำกิจกรรมอันนั้นอันอาจจะยาวนานหรือไม่ก็ตาม
๔. มีการวางแนวปฏิบัติสถาน (norms) กล่าวคือ สมาชิกของกลุ่มใดแสดงความคิดเห็นของตนเพื่อที่จะให้กลุ่มมีความเห็นพ้องกับความคิดของตน และจะได้มีการวางแนวทาง

^๑ สุพัทรา สุภาพ, สังคมวิทยา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑), หน้า ๑๕๒.

^๒ ฉลอง ภิมขจรพันธ์, กระบวนการกลุ่ม, หน้า ๗-๘.

^๓ Ronald L. Applebaum and Others, Fundamental Concepts in Human Communication (New York : A Department of Harper Row Publishers, 1973), pp.61-62.

เพื่อความเหมาะสม อันจะเป็นแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรมของกลุ่ม ทั้งนี้โดยอาจจะเริ่มมาจากการโต้ตอบหรือมีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันได้

๕. มีการวางบทบาทและสถานภาพของสมาชิกในกลุ่มที่มีผลสืบเนื่องมาจากมีการวางแนวทัศนคติเอาไว้ ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มได้มีบทบาทของการพบปะสังสรรค์ในเหตุการณ์นั้น ๆ เหมือนกัน

๖. สมาชิกมีความผูกพันต่อกันในการกระทำและการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ตามที่ได้วางแนวทางและกำหนดบทบาทเอาไว้

ประเภทของกลุ่มตามการแบ่งกลุ่มในลักษณะของความสัมพันธ์

การแบ่งกลุ่มตามลักษณะของความสัมพันธ์นี้ แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ กลุ่มปฐมภูมิ และกลุ่มทุติยภูมิ

กลุ่มปฐมภูมิ (Primary Groups) เป็นกลุ่มขนาดเล็กที่มีลักษณะเป็นแบบการพบปะหรือการเผชิญหน้า (face-to-face) กันอยู่เสมอ โดยสมาชิกจะมีความรู้สึกผูกพันและคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี สมาชิกจะมีความสนใจร่วมกันที่จะทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง และนอกจากนั้นอาจจะมีค่านิยม ทัศนคติและความเชื่อคล้ายคลึงกัน ซึ่งบางครั้งอาจเรียกว่าเป็นกลุ่มทางจิตวิทยา (psychological groups)^๒ ได้แก่กลุ่มเพื่อนร่วมงาน กลุ่มเพื่อนบ้าน กลุ่มวัยรุ่น รวมทั้งกลุ่มที่มีสมาชิกที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างแนบแน่นทางจิตใจ ทั้งนี้โดยไม่มีผลประโยชน์อันใดเป็นเครื่องตอบแทน เช่น กลุ่มของสมาชิกในครอบครัวหนึ่ง ๆ แต่อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกจะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นได้ว่า

^๑ นลอง ภิมยรัตน์, กระบวนการกลุ่ม, หน้า ๓.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

การรวมกลุ่มจะมีลักษณะเป็นแบบปฐมภูมิหรือไม่ ซึ่งในบางครั้งแม้ว่าจะเป็นกลุ่มขนาดเล็กก็จริง เช่น กลุ่มคณะกรรมการอันประกอบขึ้นด้วยบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งต่างก็ไม่มีความสัมพันธ์กันมากนัก ก็ยังไม่อาจจัดได้ว่าเป็นกลุ่มปฐมภูมิได้ ขอสำคัญของกลุ่มปฐมภูมินั้นอยู่ที่ว่า มีความสัมพันธ์แนบแน่นขนาดไหน ซึ่งจะเป็นกรณีของการที่ให้เห็นถึงการรวมกลุ่มแบบนี้

กลุ่มทุติยภูมิ (Secondary Group) เป็นกลุ่มที่สมาชิกมีความสัมพันธ์กันน้อย ไม่สนิทสนมกันเหมือนอย่างกลุ่มปฐมภูมิซึ่งมีการรวมกลุ่มกันอยู่ไต่กัน เนื่องจากมีผลประโยชน์มาเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง การติดต่อสัมพันธ์กันมักจะเป็นแบบเป็นทางการ โดยเป็นไปตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จำนวนสมาชิกจะมีเป็นจำนวนมากและมีสถานภาพที่แตกต่างกันออกไป บางครั้งอาจเรียกกลุ่มทุติยภูมิแบบนี้ว่า กลุ่มทางสังคม (social group) เช่น กลุ่มรวมกันทางอาชีพ สมาคม องค์กร สมาพันธ์ต่าง ๆ หรือสถาบันทางราชการ ประเภทต่าง ๆ เป็นต้น

ทั้งกลุ่มปฐมภูมิและกลุ่มทุติยภูมิ มีองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยในการแบ่งประเภทที่สำคัญก็คือ ความสัมพันธ์ที่เป็นภาวะทางจิตใจ (psychological constitution) เป็นหลัก ทั้งนี้แต่ละลักษณะจะเน้นความสำคัญที่มีต่อกันแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ กลุ่มปฐมภูมิจะมีผลต่อทางสังคมเป็นอย่างมาก กฎเกณฑ์ ปทัสถาน ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ทางสังคม จะเกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้โดยกลุ่มประเภทนี้ที่มีการยึดหลักการพอสรุปได้ดังนี้^๓

^๑ สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, หน้า ๑๕๒.

^๒ ฉลอง ภิมยรัตน์, กระบวนการกลุ่ม, หน้า ๕.

^๓ ทรายละเอียดย ใน ฉลอง ภิมยรัตน์, กระบวนการกลุ่ม, หน้า ๕-๘.

และ Kemp C. Galton, Perspectives on the Group Process (Boston: Houghton Mifflin, 1964), pp. 80-86.

๑. เป็นกลุ่มที่เสริมสร้างการถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณีโดยวิธีการสังคม ภิวัตน์ หรือการเรีนรูทางสังคม (socialization) และคอยควบคุมดูแลให้มีการประพฤติปฏิบัติ ให้อยู่ในกรอบแห่งความคึงามอันพึงประสงค์ของสังคม ทั้งนี้โดยสังเกตได้จากกาที่พ่อแม่ อบรมเลี้ยงดูให้ลูกอยู่ในขอบข่ายแห่งความคึงาม

๒. เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงหรือต่อต้านการเปลี่ยนแปลงในสังคม เพราะอิทธิพลของผู้นำในครอบครัวยอมสร้างทัศนคติให้แกสมาชิกในครอบครัว มีการต่อต้าน การเปลี่ยนแปลงในสังคม สังคมโดยรวมก็จะต่อต้านการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วย ดังนั้น ทัศนคติต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม หากใดปลุกฝังให้แกพอบาน แมบาน หรือผู้ใหญ่ผู้ใหญ่ ในครอบครัวแล้ว บุคคลเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดคุณความดีของสังคมให้แกคนส่วนใหญ่ของ สังคมมีทัศนคติคล้อยตามไปด้วย บุคคลสำคัญเหล่านี้ได้แก ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามชนบท รวมถึงนักปกครองที่จะเป็นผู้ส่งผลความสำคัญต่อรัฐเป็นอย่างมาก เพราะมีความใกล้ชิดกับ พอบานและแมบานตามชนบทอันเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ทั้งนี้รวมทั้งทัศนคติทาง ศาสนาด้วย ซึ่งจะยังยืนอยู่ใต้นักด้วยกาอาศัยบุคคลจำพวกนี้ ในทำนองเดียวกับทัศนคติ ในเรื่องลัทธิทางการเมือง

๓. เป็นกลุ่มที่มีกำลังใจในการปฏิบัติงานสูง ซึ่งผลผลิตของงานก็จะสูงตามมา ทั้งนี้เพราะกลุ่มปฐมภูมิมีสมาชิกที่ร่วมใจกันดีกว่ากลุ่มทุติยภูมิ รวมถึงความเสียสละความอดทน ความมานะพยายาม และความกล้าหาญซึ่งจะมีอยู่ในกลุ่มประเภทนี้มาก

๔. เป็นกลุ่มที่อาจจะซ่อนอยู่ในกลุ่มทุติยภูมิ ดังนั้น ผลจากการปฏิบัติงานของกลุ่ม ปฐมภูมิจะมีส่วนช่วยให้กิจกรรมของกลุ่มทุติยภูมิดีขึ้นได้หาหากว่าผู้บริหารรู้จักใช้ประโยชน์ จากกระบวนการของกลุ่มในการปฏิบัติงาน

๕. เป็นกลุ่มที่อาจนำไปใช้ประโยชน์ในด้านกาเรีนการสอนในโรงเรียนได้ โดยใช้ระบบกลุ่มในการเรีนของนักเรียน กล่าวคือ จะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดกำลังใจแก่ สมาชิกหรือนักเรียน หรือจะเป็นตัวช่วยให้สมาชิกหรือนักเรียนได้แสดงออกอันเป็นการสนอง ความต้องการของสมาชิกในการตัดสนใจแกปัญหาและมีความรู้สึกรับผิชอบ รวมถึงการ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ได้อีกด้วย

นอกจากนี้หลักการของกลุ่มทฤษฎีมียังระบุว่าควยเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ มีสมาชิกมาก และประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่าย หลายสถานภาพ การดำเนินงานของกลุ่มจึงต้องมีระเบียบ กฎเกณฑ์และจุดมุ่งหมายวางไว้ให้ทุกคนเข้าใจและยอมรับ ผู้นำกลุ่มจึงมีบทบาทสำคัญในการที่จะทำให้ผลผลิตสูงหรือตกต่ำได้ กิจกรรมของกลุ่มประเภทนี้จึงมีผลในคานส่วนรวมของสังคม หรือประเทศชาติ ดังนั้น หากมีการจัดการหรือจัดระเบียบไม่ดีแล้วก็จะทำให้สังคมส่วนรวมต้องเสียหายไปควย กลุ่มประเภทนี้จึงเป็นกลไกของรัฐโดยตรง แต่ทั้งนี้การดำเนินงานของกลุ่มก็มักจะไม่วัดกันนัก ซึ่งก็หมายความว่าความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่รัฐโดยตรงได้ควยเหตุนี้จึงได้มีการคิดค้นวิธีการที่จะทำให้กระบวนการของกลุ่มประเภทนี้มุ่งผลที่จะให้สังคมเป็นกลไกของรัฐโดยตรง

ประเภทของกลุ่มตามการแบ่งกลุ่มในลักษณะจุดประสงค์และบทบาท

การแบ่งกลุ่มตามลักษณะของจุดประสงค์และบทบาทของสมาชิกของกลุ่มนั้นแบ่งได้เป็น

๓ ประเภท คือ

๑. กลุ่มปฏิบัติงาน (Task-Groups) เป็นกลุ่มที่สมาชิกมีภาระหน้าที่ต้องปฏิบัติงาน โดยที่งานชิ้นนั้นอาจจะต้องร่วมกันกระทำโดยบังเอิญก็ได้ เช่น ในกรณีที่ยื่นรอรถ โดยการที่ต้องไปร่วมกันช่วยเหลือผู้ประสบอุบัติเหตุรถพลิกคว่ำหรือในกรณีที่เกิดเพลิงไหม้ เป็นต้น ซึ่งอาจเป็นงานที่กลุ่มเป็นผู้กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายหรือไม่ก็ได้ หรือเช่นผู้บังคับบัญชาตำรวจสั่งให้ผู้ใต้บังคับบัญชาประมาณ ๓-๔ คน ไปจับกุมผู้ลักลอบเล่นการพนัน ซึ่งตำรวจทั้ง ๓-๔ คน ก็ได้ออกไปปฏิบัติงานตามคำสั่งเป็นกลุ่มเช่นนี้ถือว่าเป็นกลุ่มปฏิบัติงาน เป็นต้น

๒. กลุ่มพัฒนา (Growth Groups) เป็นกลุ่มที่สมาชิกส่วนมากสนใจในการเปลี่ยนแปลงไม่ชอบสิ่งจำเจจนน่าเบื่อหน่าย ส่วนมากเป็นการเปลี่ยนแปลงภายในกลุ่มมากกว่าภายนอก และเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่คาดหวังว่าจะดีขึ้นหรือเป็นไปได้

ในทางบวก (positive direction) เช่น การเปลี่ยนแปลงตัวสมาชิกเองให้พัฒนา
 ในทางด้านการศึกษาเล่าเรียน หรือในเรื่องของทางศาสนาให้มากขึ้น ซึ่งได้เน้นมาแล้ว
 โดยตลอดของสังคมมนุษย์ เช่น ในสมัยดั้งเดิมที่ไม่มีโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย
 บุคคลในวัยหนุ่มสาว ก็ได้มีการรวมตัวกันเองจัดตั้งเป็นกลุ่มไปเสาะแสวงหาครูที่เรียกว่า
 อาจารย์ใหม่ทำการสอนซึ่งก็แสดงให้เห็นว่า เรื่องของโรงเรียนนั้นเกิดขึ้นได้จัดตั้งขึ้นมาก่อน
 ผู้ใหญ่ ซึ่งได้มีการจัดเป็นกลุ่มเพื่อพัฒนาตนเอง กลุ่มประเภทนี้จัดเป็นกลุ่มสนใจพวกหนึ่ง
 ซึ่งกลุ่มในประเภทเดียวกันนี้ก็มีอีกหลายชนิด เช่น กลุ่มบำบัดทางจิต (psychotherapy
 groups) กลุ่มชนต่าง ๆ (encounter groups) เป็นต้น ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้
 จะปฏิบัติสัมฤทธิ์ผลหรือไม่เพียงไรนั้น สามารถทราบได้จากการประเมินผลจากความรู้
 ความเชื่อ และความรู้สึกด้านจิตใจของบรรดาสมาชิกเอง โดยไม่มีผลงานของกลุ่มที่ออกมา
 ให้เห็นว่าดีหรือเลวแค่ไหนเช่นเดียวกับกลุ่มปฏิบัติงาน ซึ่งได้ผลออกมาในรูปของสิ่งที่ดีหรือ
 เลวเพียงใด

๓. กลุ่มมิตรภาพ (Friendship Groups) เป็นกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์ที่จะตอบ
 สนองความพึงพอใจของสมาชิก เช่น พากันไปเที่ยวเตร่สนุกสนาน การจับกลุ่มตามความพอใจ
 การจัดตั้งวงไฟ การเล่นกีฬาร่วมกัน เป็นต้น การรวมกันเป็นกลุ่มมิตรภาพนี้มักจะทำให้เกิดขึ้นเอง
 โดยความพอใจของสมาชิก ทั้งนี้โดยไม่มีใครมาบังคับให้กระทำจากภายนอกกลุ่ม กลุ่ม
 ประเภทนี้จึงทำการค้นคว้าวิจัยโดยการทดลองได้ยาก ซึ่งสามารถทำได้เพียงแต่สังเกต
 ได้จากการติดตามบุคคลเท่านั้น ไม่อาจที่จะบังคับหรือกำหนดเป็นกฎเกณฑ์จากภายนอกได้
 อย่างเช่นกรณีของสองประเภทแรกที่กล่าวมาข้างต้น

อย่างไรก็ดี หากจะมองประเภทของการแบ่งกลุ่มบุคคลในแง่ของระบบแล้ว
 สามารถที่จะแบ่งได้เป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ กลุ่มทางสังคม กลุ่มทางเศรษฐกิจและกลุ่ม
 ทางการเมือง ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้^๑

^๑ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, การเมืองและสังคม, หน้า ๕๔-๕๕.

กลุ่มทางสังคม (Social Groups) ได้แก่กลุ่มซึ่งเกิดขึ้นจากผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกในสังคม ได้แก่ กลุ่มการกุศล กลุ่มทางศาสนา และกลุ่มทางภาคพื้น เป็นต้น

กลุ่มทางเศรษฐกิจ (Economic Groups) ได้แก่กลุ่มซึ่งเกิดขึ้นจากผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกในทางเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มสหกรณ์ สหพันธ์แรงงาน กลุ่มพ่อค้า และกลุ่มลูกจ้างหรือนายจ้าง เป็นต้น

กลุ่มทางการเมือง (Political Groups) ได้แก่กลุ่มซึ่งเกิดขึ้นจากผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกในทางการเมือง เช่น กลุ่มกิจกรรม กลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง และกลุ่มพลังทางการเมือง เป็นต้น

นอกจากนี้ยังอาจแบ่งกลุ่มออกได้เป็น ๓ ลักษณะ คือ^๑

๑. การแบ่งเป็นกลุ่มชุมชนและกลุ่มหตุยภูมิ ซึ่งได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

๒. การแบ่งกลุ่มตามลักษณะของการใช้อำนาจ (authoritative) ได้แก่ รัฐบาลหรือกลุ่มที่ใช้อำนาจเพียงครั้ง ๆ กลาง ๆ (semi-authoritative) หรือกลุ่มที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับรัฐบาล เช่น กลุ่มของเอกชน เป็นต้น

๓. การแบ่งกลุ่มที่เกี่ยวกับสาธารณะ (public) หรือกลุ่มที่เกี่ยวกับเอกชน (private) กลุ่มที่เป็นสาธารณะ ได้แก่ รัฐบาล หน่วยราชการ เป็นต้น ส่วนกลุ่มที่เกี่ยวกับเอกชนก็จได้แก่กิจการส่วนบุคคล เป็นต้น

นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นแล้ว ประเภทของการรวมกลุ่มในแต่ละลักษณะนั้น บางครั้งยังได้รวมถึงประเภทของกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งจะกล่าวพอสังเขปให้ครอบคลุมถึงการรวมกลุ่มด้วย ดังนี้

กลุ่มอิทธิพล เป็นคำศัพท์ที่แปลความมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า pressure group ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับศัพท์ภาษาอังกฤษอีกคำหนึ่ง คือ interest group ที่ภาษาไทยแปลว่า กลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งศัพท์ทั้งสองคำนี้แม้จะมีนักวิชาการบางท่านให้

ความหมายที่แตกต่างกันออกไปตามทัศนะของการมอง^๑ ของแต่ละคนก็ตาม แต่โดยทั่วไปแล้ว ถือว่าเป็นศัพท์ในทางการเมืองที่อาจใช้ทดแทนในความหมายเดียวกันได้^๒ ในที่นี้ผู้วิจัยขอนำ คำจำกัดความของสองคำนี้รวม ๆ กันไปพลางก่อนและจะได้พยายามแยกแยะให้เห็นถึงความแตกต่างบางประการในตอนต่อไป

กลุ่มอิทธิพลหมายถึง การรวมกลุ่มโดยสมัครใจของบุคคลต่าง ๆ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ที่มีทั่วไปหรือเฉพาะเจาะจงของกลุ่มและภายใต้การเข้าร่วมกันนี้ ก็เพื่อให้มีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะ^๓ ซึ่งจากคำนิยามนี้จะเห็นได้ว่า กลุ่มอิทธิพลนั้นเป็นกลุ่มที่มีอำนาจอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ในทางการเมือง หรืออาจจะเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่าเป็นกลุ่มทางการเมือง^๔ ซึ่งมีความสำคัญในฐานะเป็นสถาบันทางการเมืองประเภทหนึ่งโดยเฉพาะในสังคมประชาธิปไตย นับว่ากระบวนการดำเนินงานของกลุ่มจะกลายเป็นจักรกลสำคัญที่กำหนดค่านิยมนโยบายและการปฏิบัติค่านิยมนโยบายของรัฐบาลให้เป็นไปตามทิศทางต่าง ๆ ได้

^๑ แสวง รัตนมงคลมาศ, การเมืองและสังคม, หน้า ๒๑๒.

^๒ เรื่องเดียวกัน.

^๓ จรุง สุภาพ, สังคมและการเมือง, หน้า ๑๒๕.

^๔ แสวง รัตนมงคลมาศ, สัถว์การเมือง, หน้า ๒๑๕.

ในทัศนะของนักรัฐศาสตร์ชาวฝรั่งเศส ชื่อ Maurice Duverger ได้ให้ความเห็นว่า กลุ่มอิทธิพลไม่มีบทบาทโดยตรงในการแสวงหาอำนาจ แม้ว่าจะมีอิทธิพลต่อศูนย์อำนาจที่พยายามจะโน้มน้าวบุคคลที่มีอำนาจ แต่ไม่พยายามเสนอตนเองขึ้นมาครองอำนาจอย่างเป็นทางการ ซึ่งกลุ่มอิทธิพลนี้ไม่ใช่ของค์การทางการเมือง แรงผลักดันทางการเมืองไม่ใช่กิจกรรมที่สำคัญที่สุดของกลุ่มอิทธิพล แต่กลุ่มหรือของค์การใดก็ตามธรรมดาแล้วมักจะไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองก็สามารถที่จะเป็นกลุ่มอิทธิพลในบางวาระ และในบางกรณีได้^๑

Francis Castles ให้ความเห็นว่า กลุ่มอิทธิพลก็คือกลุ่มใด ๆ ก็ตามที่พยายามให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง (political change) ไม่ว่าจะโดยผ่านทางกิจกรรมของรัฐบาลหรือไม่ก็ได้ ก็ไม่ใช่พรรคการเมืองที่ปรากฏอยู่ในองค์กรนิติบัญญัติในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งด้วย^๒

นักวิชาการของไทย คือ ดร.ชูวงศ์ ฉายะบุตร ได้ให้ความหมายของกลุ่มอิทธิพลว่าหมายถึง กลุ่มบุคคล หรือสมาคม สหพันธ์ หรือสหเทศบาล ซึ่งไม่มีวัตถุประสงค์โดยตรงในทางการเมืองที่จะเป็นรัฐบาล กลุ่มอิทธิพลนี้มุ่งจะแสดงความคิด หรือความเห็น ซึ่งอาจมีผลกระทบในทางการเมืองใด ๆ ซึ่งโดยปกติแล้วจะเป็นกลุ่มที่รักษาดผลประโยชน์ของตนเอง กลุ่มเหล่านี้อาจจะทำหน้าที่เชื่อมความประสงค์ของสมาชิกของกลุ่มต่อของค์การของรัฐบาล ด้วยการเสนอนโยบายบางประการต่อรัฐบาล หรือรัฐบาลอาจจะปรึกษาหรือกลุ่มอิทธิพล

^๑ Maurice Duverger, Party Politics and Pressure Groups (Sheffield : Thomas Nelson and sons, 1972), pp.101-2

^๒ Francis Castles, Pressure Group and Politic Culture : A Comparative Study (London : Routledge and Kegan Paul, 1967), p.1.

ในกิจการต่าง ๆ ได้ กลุ่มอิทธิพลโดยปกติแล้วไม่มีอำนาจเด็ดขาดต่อรัฐบาล แต่สามารถใช้อิทธิพลทางอ้อมต่อรัฐบาล หรืออาจก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อบุคคลอื่นได้^๑

จากความหมายของกลุ่มอิทธิพลตามทัศนะของบุคคลต่าง ๆ แล้ว อาจสรุปโดยแยกองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ ได้ ๓ ประการ คือ

๑. เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการรวมกันของบุคคลต่าง ๆ โดยสมัครใจมิใช่เป็นการรวมในลักษณะที่ถูกบังคับให้รวม หรือถูกภาวะครอบงำบางอย่างที่ทำให้เกิดการรวมกันขึ้น
๒. โดยเจตนาของการเขารวมกลุ่มก็เพื่อที่จะใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตนเอง โดยมีใช้เป็นการรวมกันเพื่อวัตถุประสงค์อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์แต่อย่างใดเลย

๓. เจตนาของการเขารวมนี้ยังพาดพิงไปถึงเรื่องของความตองการที่จะใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการดำเนินการทางการเมือง ในส่วนที่เกี่ยวกับนโยบายต่าง ๆ ของรัฐ อันจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของกลุ่มตน

สำหรับกลุ่มผลประโยชน์นั้นหากพิจารณาตามหลักความเป็นจริงทางพฤติกรรมศาสตร์แล้วเป็นการรวมก่อตัวของกลุ่มที่มีผลประโยชน์ร่วมกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ เพราะกลุ่มผลประโยชน์มักยึดเอาแนวอาชีพเดียวกันเป็นหลัก เมื่อมีการรวมตัวกันด้วยจิตลอคมากก็จะจัดให้มีองค์การที่มีประสิทธิภาพ และก็จะกลายเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลและมีอำนาจเหนือรัฐบาลหรือผู้บริหารประเทศได้ ซึ่งเป้าหมายที่สำคัญก็คือการป้องกันผลประโยชน์ของกลุ่มตนเป็นสำคัญนั่นเอง

^๑ ชูวงศ์ ฉายะบุตร, "หลักพรรคการเมือง," ใน รวมบทความกรรมการปกครอง (พระนคร : โรงพิมพ์สวนทองถิ่น, ๒๕๑๑), หน้า ๑๑๘.

สำหรับความหมายของกลุ่มผลประโยชน์นั้น ก็เช่นเดียวกันกับกลุ่มอิทธิพลที่มีผู้ให้ คำจำกัดความไว้มากมายหลายคนซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

กลุ่มผลประโยชน์หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปเข้ามารวมกันโดยมีข้อ มูลกัน และมีหน้าที่ซึ่งได้ยอมรับแล้วในอันที่จะรักษาและเพิ่มพูนผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างที่ได้ตกลงกันว่าเป็นประโยชน์ของกลุ่ม^๑

Almond และ Powell ได้ให้ความเห็นว่า กลุ่มผลประโยชน์เป็นกลุ่มของ บุคคลที่เกี่ยวข้องกัน โดยพันธะของความเกี่ยวข้องและการได้เปรียบทางประการ โดยกลุ่มนี้ ได้ตระหนักถึงความผูกพันอันนี้เป็นสำคัญ^๒

Truman กล่าวถึงกลุ่มผลประโยชน์ว่า เป็น "กลุ่มซึ่งมีรากฐานอยู่ที่การ มีทัศนคติร่วมกันหนึ่งเดียว หรือหลายทัศนคติก็ได้ ได้ทำการเรียกร้องที่แน่นอนต่อกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมในอันที่จะสร้าง รักษาและเสริมแบบแผนพฤติกรรมซึ่งสืบเนื่องมาจากทัศนคติร่วมกัน นั้นเอง"^๓

^๑ Kenneth Prewitt and Sidney Verba, "Pressure Groups in American Society," in Principle of American Government (New York : Garber and Row Publishers, 1975), pp.132-3.

^๒ Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr., Comparative Politic : A Development Approach (Boston : Little Brown, 1966), p.75.

^๓ David Truman, "The Group Concept," in Reading in Political Parties and Pressure Groups, edited by Frank Munger and Douglas Price (New York : Thomas Crowell, 1964), p.66.

โดยสรุปแล้วกลุ่มผลประโยชน์จะมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

๑. เป็นผลประโยชน์ทั่วไปที่เป็นสาธารณะ โดยมีจุดประสงค์สุดท้าย คือ การเข้าไปมีอิทธิพลเหมือนนโยบายสาธารณะ^๑
 ๒. มุ่งจะแสวงหาผลประโยชน์ตามวิถีทางการเมืองเท่านั้น โดยมีได้มุ่งที่จะเข้าไปรับผิดชอบโดยตรงในการปกครองประเทศแต่ประการใด
 ๓. เป็นที่รวมความเห็นของกลุ่ม ที่จะเรียกร้องหรือยื่นข้อเสนอให้กลุ่มอื่นโดยผ่านสถาบันใด ๆ ของรัฐบาล ซึ่งกลุ่มผลประโยชน์นี้จะกลายเป็นกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง ทันทีที่ข้อเสนอของกลุ่มได้รับการปฏิบัติตามและจะกลายเป็นกลุ่มผลักดันในเวลาต่อมา^๒
- กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์นี้ อาจแบ่งได้เป็น ๔ แบบด้วยกัน ตามความเห็นของ Almond คือ^๓

^๑ Grahah Wotton, Interest Groups (Englewood Cliffs, N.J: Printice-Hall, 1970), p.1.

^๒ Ibid., p.2.

^๓ Gabriel A. Almond, "Interest Group and Interest Articulation," in Comparative Politic Today : A World Views (Boston : Little Brown, 1974), pp.74-78. แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้โปรดดู คมกริช วรคามิน, "กลุ่มอิทธิพล : คำจำกัดความ บทบาท และบทวิจารณ์," รัฐศาสตร์นิเทศ ๑๓ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๒๑) : ๑๓๐-๑๓๓ และ ไมตรี อินทุสุต, "กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง : ความหมายและแนวการศึกษา," รัฐศาสตร์นิเทศ ๑๓ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๒๑) : ๕๒-๕๖.

๑. กลุ่มผลประโยชน์ชั่วคราว (Anomic Interest Group) เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปในสังคม หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นเพียงชั่วคราว ชั่วคราว คือ ขาดความคงทนถาวร เนื่องจากไม่มีการจัดองค์การภายในกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ ขาดการมีแนวบรรทัดฐานร่วมกัน การเรียกร้องหรือการเข้าไปมีบทบาททางการเมืองของกลุ่มนี้จะเป็นไปโดยไม่มี การวางแผนหรือไม่มีการคาดการณ์ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น ขาดการมีผู้นำที่เด่นชัด มักจะปรากฏในกรณีที่มีการลุกฮือ การลอบสังหาร การก่อจลาจล การก่อการประท้วง การเดินขบวน เป็นต้น ซึ่งส่วนมากมักจะเป็นการใช้วิธีที่รุนแรง และกลุ่มนี้จะเกิดขึ้นมาโดยฉับพลัน (spontaneous) เมื่อเหตุการณ์หรือเรื่องราวของความรุนแรงหมดไป กลุ่มเหล่านี้ก็จะหายไปด้วย ที่เห็นได้ชัดก็คือกรณี ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม Anomic Interest Group มักจะนิยมใช้ความรุนแรงและวิธีการนอกปทัสฐาน

๒. กลุ่มผลประโยชน์ที่รวมตัวกันเป็นสมาคม (Association Interest Group) เป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นรูปสมาคม มีลักษณะการรวมตัวโดยมีโครงสร้างพิเศษเป็นเป้าประสงค์อันหนึ่งอันใดอย่างชัดเจน มีเจ้าหน้าที่ของกลุ่มทำงานเต็มเวลามีระเบียบกฎเกณฑ์การดำเนินงานที่ร่างขึ้นไว้ ได้แก่ สมาคมการค้า สมาคมผู้ประกอบการ สหภาพแรงงาน สมาคมที่ตั้งโดยศาสนานิกายต่าง ๆ ซึ่งมีการจัดตั้งกลุ่มที่ทำงานเกี่ยวกับประชาชน เป็นต้น กลุ่มนี้จะดำเนินการโดยการเรียกร้องหรือเสนอนโยบายต่อรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ อิทธิพลของกลุ่มเหล่านี้บางครั้งต้องทำให้รัฐบาลต้องปฏิบัติตาม หรือยอมรับฟัง ยิ่งสังคมมีความซับซ้อนขึ้นเท่าใด กลุ่มเหล่านี้ก็จะเจริญเติบโตมากขึ้น ซึ่งมักจะปรากฏมากในประเทศที่พัฒนาแล้ว

๓. กลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่ได้รวมตัวกันเป็นสมาคม (Non-Associational Interest Group) เป็นกลุ่มซึ่งมีการจัดองค์การบ้าง แต่ระบบการจัดองค์การภายในกลุ่มไม่ได้ออกมาในรูปสมาคม ส่วนมากมักจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มโคตรตระกูล เชื้อชาติ ศาสนา ภูมิภาค หรือฐานะเดียวกัน กลุ่มนี้มีเป้าหมายเพื่อรักษาลประโยชน์ของกลุ่มด้วยการผ่านหัวหน้ากลุ่ม ลักษณะของการรวมกลุ่มยังไม่เข้มแข็งพอ แต่ที่รวมตัวกันได้ตึ้นนั้นเนื่องจากมีหลักเกณฑ์บางอย่างที่บ่งว่าเป็นพวกเดียวกัน แต่ยังคงขาดโครงสร้างที่ติดต่อกันโดยมิได้มีการพัฒนาเป็นกลุ่มหรือสมาคมที่เป็นทางการ ซึ่งจะพบมากในสังคมสมัยเก่าและสังคมแบบประเพณีดั้งเดิม หากว่ามี การเปลี่ยนแปลงสังคมสมัยใหม่แล้ว กลุ่มนี้ก็จะมิสภาพเป็นรูปของสมาคมมากขึ้น

๔. กลุ่มผลประโยชน์ที่ได้รับการจัดตั้งเป็นสถาบัน (Institutional Interest Group) เป็นกลุ่มอิทธิพลที่เป็นสถาบันการเมือง สถาปนา ระบบราชการ ทหาร ศาสนา ชูธุรกิจ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มักมีผลประโยชน์ในสถาบันและต่อระบบการเมือง กลุ่มนี้พยายามที่จะรักษาขอบเขตของงานไว้ และนับว่ามีความสำคัญยิ่งเนื่องจากอยู่ใกล้ชิดหรือมีอิทธิพลต่อรัฐบาลมาก สามารถเชื่อมโยงกลุ่มย่อยต่าง ๆ ให้เข้ามาสนับสนุนกลุ่มของตนได้ บทบาทของกลุ่มเหล่านี้อาจไม่ปรากฏออกมาให้เห็นเด่นชัดนักในรูปขององค์การและขบวนการของกลุ่ม แต่สำหรับในประเทศด้อยพัฒนานั้น บทบาทของกลุ่มสถาบันนี้จะมีอิทธิพลต่อระบบการเมืองเป็นอย่างมาก

วิธีการทำงานของสมาชิกในกลุ่ม

วิธีการทำงานของสมาชิกในกลุ่มแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ ^๑

๑. ประเภทตัวใครตัวมัน (Ego Oriented) คือ สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มต่างถือคติว่าใครทำได้ หรือเป็นแบบตัวใครตัวมัน

๒. ประเภทเห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว (Task Oriented) สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มต่างช่วยกันทำงาน ทั้งนี้โดยไม่ได้คำนึงถึงความเห็นคเห็น้อยหรือคำนึงว่าใครทำน้อย ทำมาก หรืองานใครงานมัน แต่จะร่วมมือร่วมแรงช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยกันรับผิดชอบ หรือเอาความสำเร็จของงานหรือความสำเร็จของกลุ่มเป็นที่ตั้ง

นอกจากนี้ Almond และ Powell ยังได้กล่าวถึงวิธีการทำงานของกลุ่มที่จะให้ประสบความสำเร็จต้องทำด้วยวิธีการดังนี้ ^๒

๑. การเรียกร้องโดยใช้ความรุนแรง (Physical Demonstration and Violence) เป็นวิธีการที่กลุ่มได้เลือกใช้โดยมีเหตุผลว่าการเสนอความคิดด้วยการแบบสันติวิธีมักจะถูกปิดกั้น

^๑ โสภา ชูพิกุลชัย, จิตวิทยาสังคมประยุกต์, หน้า ๕๕.

^๒

Almond and Powell, Op.cit., pp.80-86.

ด้วยเหตุที่ว่าวัฒนธรรมของสังคมสามารถเป็นทั้งตัวส่งเสริมและสกัดกั้นการใช้ความรุนแรง ซึ่งความรุนแรงจะถูกใช้น้อยลงเมื่อได้มีการเปิดโอกาสให้กลุ่มสามารถแสดงออกในหลาย ๆ ของทางของการต่อเนื่องของผลประโยชน์ (interest articulation) สำหรับกลุ่มทั้งหลายในสังคม^๑ การแสดงออกของกลุ่มโดยวิธีใช้ความรุนแรงก็ได้เกิดขึ้นในสังคมไทย เมื่อเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แล้ว^๒

๒. การใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์เป็นส่วนตัว (Personal Connection) เป็นการติดต่อพบปะกันโดยใช้ความผูกพันทางครอบครัวหรือจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเดียวกัน หรือความสัมพันธ์ในท้องถิ่นและสังคมเป็นตัวกลางในการสร้างทัศนคติและความคิดเห็น (opinion forming) ได้มีการแสดงออกที่เห็นได้ชัดว่าการมีความสัมพันธ์ส่วนตัวนี้ จะเป็นการติดต่อกันโดยตรง (face-to-face contact) ซึ่งเป็นวิธีการที่ได้ผลสูงมากอย่างหนึ่งในการสร้างและเพิ่มพูนทัศนคติขึ้นมา^๓

๓. การส่งตัวแทน (Elite Representation) คือการที่ได้ให้ตัวแทนของกลุ่มได้เข้าไปร่วมและเกี่ยวข้องกับชนชั้นนำผู้มีอำนาจในการตัดสินใจของสังคม เช่น สภาหรือรัฐบาล เป็นต้น

๔. การใช้สื่อมวลชนและพรรคการเมือง (Mass Media and Political Party) คือการที่สื่อมวลชนไม่ว่าจะออกมาในรูปหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หากว่าไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำหรือการเซ็นเซอร์จากชนชั้นนำ หรือชนชั้นปกครองแล้วก็คือว่าเป็นวิธีการที่คืออย่างหนึ่งในการนำเสนอข้อเรียกร้อง หรือแม้แต่พรรคการเมืองก็เป็นตัวกลาง

^๑ Almond and Powell, op.cit., p.82.

^๒ พงษ์พิธาน ชุมพล, "แนวทฤษฎีการรวมกลุ่มในสังคมไทยและกลุ่มอิทธิพลหลัง ๑๔-๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖," วารสารธรรมศาสตร์ ๓ (พฤษภาคม ๒๕๑๗) : ๑๓๖.

^๓ Almond and Powell, op.cit., p.83.

ที่คลึงเช่นกัน ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับโครงสร้างตลอดจนองค์ประกอบและความสัมพันธ์ระหว่าง
พรรคการเมืองกับกลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ ด้วย

แนวความคิดเกี่ยวกับการรวมกลุ่ม : หน้าที่และบทบาท

หน้าที่และบทบาทของสมาชิกที่ปฏิบัติในทางเสริมสร้างให้กลุ่มบรรลุจุดหมาย
เป็นผลสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของกลุ่มโดยตรง และหากว่าบทบาทของสมาชิกเป็นปฏิปักษ์
หรือมีความขัดแย้งกับจุดหมายของกลุ่มแล้ว ก็จะทำให้บทบาทของกลุ่มเสียหายไปด้วย
โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทที่ขัดกับความคาดหวังของบุคคลโดยทั่วไปก็จะทำให้กลุ่มเป็นที่รังเกียจ
ก่อให้เกิดทัศนคติที่ไม่ดีขึ้นแก่หมู่คณะด้วย ดังนั้นบทบาทของสมาชิกจึงมีผลโดยตรงต่อกลุ่ม
ด้วยเหตุนี้การแสดงบทบาททางพฤติกรรมของบุคคลก็จะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่แตกต่างกันออกไป
การรับรู้เกี่ยวกับตัวเอง เป็นลักษณะหรือแบบอย่างของการรับรู้เกี่ยวกับบทบาท ซึ่งจะคลุมถึง
ความสามารถในการมีส่วนร่วมกับการแสดงพฤติกรรมของผู้อื่น ซึ่งบุคคลใดที่สามารถพัฒนา
รับรู้บทบาทได้เป็นอย่างดีก็สามารถที่จะรับรู้ความคิดของคนอื่นด้วยดีด้วย ในทางตรงกันข้าม
ถ้าบุคคลใดไม่สามารถพัฒนารับรู้บทบาทได้ ก็จะทำให้เกิดความยากลำบากในการเปลี่ยนแปลง
บทบาทต่าง ๆ ในการแสดงบทบาทของผู้อื่น บุคคลนั้นจะต้องพยายามแสดงบทบาทของคนอื่น
แล้วนำมาประสานกับลักษณะการแสดงพฤติกรรมของตนเองเพื่อแสดงออกในทางที่คล้ายกับบุคคลอื่น
ซึ่งบทบาทหลักที่แท้จริงในการที่จะทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างสถาบันประชาชนและสถาบันรัฐบาล
กับเป็นตัวประสานกับพรรคการเมือง และสถาบันการเมืองอื่น ๆ นั้น ความสำเร็จส่วนหนึ่งของ
ระบอบประชาธิปไตยย่อมขึ้นอยู่กับการมีกลุ่มอิทธิพลที่สามารถแสดงบทบาททั้งในฐานะที่เป็นผู้เชื่อม
และฐานะผู้ประสานใจอย่างถูกต้องสมบูรณ์ แต่ในทางตรงกันข้ามแล้วก็อาจนำมาซึ่งความ
เสื่อมโทรมของระบบการเมืองได้ เมื่อมองจากระบบการเมืองแล้วนอกจากพรรคการเมือง

ไมตรี อินทุสุต, กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง : ความหมายและแนวการศึกษา,

ที่มีลักษณะเป็นกลุ่มก่อนในการที่จะเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจ และนำนโยบายของตนไปใช้
 ในฐานะรัฐบาลแล้ว กลุ่มอิทธิพลก็ยังเป็นกลุ่มซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเข้าถึงนโยบายนั้น ๆ
 ควบในทุกระดับของกระบวนการทางการเมือง การที่กลุ่มผลประโยชน์จะสร้างประสิทธิผล
 ได้คืบหน้า ก็จำเป็นจะต้องเข้าถึงหัวใจสำคัญของผู้ตัดสินใจกำหนดนโยบายของรัฐ สมาชิกของ
 กลุ่มสามารถแสดงออกให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่มองว่าเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดย
 จะชี้เฉพาะเขาไปถึงการสร้างอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ตามขบวนการ ตามช่องทางที่จะเข้า
 ถึงอีกควบ

Mahood ได้ทำการวิเคราะห์ถึงบทบาทของกลุ่มว่า กลุ่มจะต้องมีบทบาท
 อย่างไร พอสสรุปได้ดังนี้

๑. เป็นตัวกระตุ้นและสร้างกฎเกณฑ์ (formalizing) ของสังคมเพื่อ
 ความต้องการของปวงชนนั้น
๒. เป็นสิ่งถ่ายทอดและรวบรวมขึ้น เพื่อเสนอไปยังรัฐบาลในระดับที่เหมาะสม
๓. เป็นการเสนอข่าวสารที่จำเป็นและเชี่ยวชาญ (needed and specialized
 information) ไปยังผู้มีอำนาจในการตัดสินใจแห่งชาติ
๔. บทบาทในการเฝ้าจับตามองพฤติกรรมของกลุ่มผู้สร้างนโยบาย เพื่อที่จะ
 คุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิกของตน

นอกจากบทบาทที่ Mahood ได้วิเคราะห์ไว้แล้ว หากจะวิเคราะห์ถึงกลุ่ม
 อีกแนวหนึ่ง เราอาจจะมองโครงสร้างและหน้าที่ของกลุ่มจากระบบการเมืองอย่างกลาง ๆ
 โดยพิจารณาถึงฐานะของกลุ่มซึ่ง Salisbury^๒ ได้สรุปไว้ดังนี้

^๑ H.R. Mahood, "Pressure Group : A Threat to Democracy,"
 in Pressure Group in American Politics (New York : Charles
 Reribrer's sons, 1975), p.303.

^๒ Robert Salisbury, "Interest Group," in Fred Greenstein
 and Nelson Polsby, Handbook of Political Science Volume 4 :
Nongovernmental Politics (New York : Addison-Welsey, 1975), pp.178-82.

๑. กลุ่มในฐานะเป็น "ส่วนที่ใส่เข้าไป" (Input) ของระบบ (Groups as Input Units) เมื่อมองดูระบบการเมืองที่กว้าง ๆ แล้ว จะเห็นว่าฐานะและตำแหน่งของกลุ่มจะอยู่ในส่วนไหนของระบบก็จะพบได้ว่ากลุ่มนั้นมีบทบาทที่สำคัญที่จะรวบรวมข้อเรียกร้องต่าง ๆ เพื่อนำเข้าสู่ขั้นตอนในการวินิจฉัยสั่งการของระบบ ซึ่งผลงานที่น่าสนใจก็คือ ผลงานของ Almond กับ Coleman ^๑ กับของ Almond และ Powell ^๒ ซึ่งมีข้อเสียดังกล่าวนี้มาก โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาถึงหน้าที่ (functions) ต่าง ๆ ของระบบการเมือง โดยกล่าวถึง "การต่อเนื่องของผลประโยชน์" (interest articulation) ว่าเป็นส่วนหนึ่งของ "ส่วนที่ใส่เข้าไป" (input) โดยจะมีหน้าที่ก่อตัวและรวบรวมผลตลอดจนแนวความคิดต่าง ๆ ที่อาจแสดงออกมาในรูปของข้อเรียกร้อง โดยได้แยกรูปแบบของขบวนการ articulation ทั้ง ๔ รูปแบบ ดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนแรกแล้ว คือ กลุ่มผลประโยชน์ชั่วคราว กลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นสมาคม กลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่เป็นสมาคม และกลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นสถาบัน

Almond และ Powell ยังได้จำแนกความแตกต่างหลาย ๆ แบบของการเข้าถึง (access) แบบต่าง ๆ ของ "การต่อเนื่อง" (articulation) ปัจจัยสิ่งแวดล้อมนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพัฒนาทางการเมือง โดยขึ้นอยู่กับโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกิดกลุ่มต่าง ๆ ยิ่งระบบที่มีการแจ่มแจ้งหน้าที่กันมากเท่าไร ก็ยิ่งเกิดกลุ่มเฉพาะมากขึ้นเท่านั้น และหากเป็นกลุ่มที่มีความเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อสถาบันใดก็จะทำหน้าที่ในส่วนของ "ส่วนที่ใส่เข้าไป" (input) ได้อย่างเต็มที่

^๑ Almond and Coleman, "Interest Groups and Interest Articulation," in Comparative Politics Today : A World View (Boston: Little Brown, 1974), pp.74-78.

^๒

Almond and Powell, op.cit., pp.78-81.

จากการศึกษาของ Almond กับ Verba^๑ ในปี ๑๙๖๓ พบว่ากลุ่มที่เป็น
ทางการเมืองจะแสดงอิทธิพลต่อรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติเป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น
ซึ่งส่วนใหญ่ประชาชนจะแสดงออกทางการเมืองกับกลุ่มที่ไม่เป็นทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ในอังกฤษและสหรัฐอเมริกาจะใช้กลุ่มที่ไม่เป็นทางการเมืองเป็นตัวการในการเข้าสู่ระบบการเมือง

๒. กลุ่มในฐานะที่เป็น "ส่วนที่ได้ออกมา" (Output) ของระบบ (Groups
as System Outputs) กลุ่มนี้เป็นจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง ซึ่งมี
ผู้พบวามสับสนที่เกิดจากกระบวนการเกิดจากองค์การต่าง ๆ ทางสังคมมีการตื่นตัวในอันที่จะก่อ
ให้เกิดสหภาพแรงงาน กลุ่มสมาคมทางธุรกิจก็จะเติบโตพร้อม ๆ กับการแผ่ขยายของ
อุตสาหกรรม และก็ยังเกิดการแจกแจงทางสังคมออกในหน้าที่ต่าง ๆ กันด้วย

นอกจากนี้องค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการตัดสินใจในนโยบายของรัฐ
ที่มีต่อการสร้าง หรือสนับสนุนให้เกิดกลุ่มสมาคมต่าง ๆ ขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการช่วยรัฐ
แต่จะเกิดขึ้นในการเกิดกลุ่มที่มีเป้าหมายไม่สอดคล้องกับรัฐบาลด้วย เหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า
กลุ่มการเมืองจะเกิดขึ้น อันเนื่องมาจากนโยบาย โครงสร้าง และผลผลิตของระบบการเมือง

๓. กลุ่มในฐานะที่เป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจ (group as authoritative decision
makers) กลุ่มนี้จะใช้พลังต่อรองในนโยบายสาธารณะที่เรียกว่า De Facto ที่จะมีส่วน
ในการตัดสินใจหรือเข้าร่วมในการตัดสินใจของรัฐ กลุ่มเหล่านี้จะมีบทบาทในการตัดสินใจของรัฐ
ที่แตกต่างกันออกไปด้วยการขึ้นอยู่กับ "พลวัตทางการเมืองของกลุ่ม" (political group dynamic)
รวมถึงช่องทางต่าง ๆ ที่จะเข้าไปถึงจุดของการกำหนดนโยบายนั้น ๆ หรือการเข้าไปมีส่วนร่วม
ในการกำหนดนโยบาย หรือวินิจฉัยขอเรียกร้องต่าง ๆ จึงทำให้กลุ่มมีฐานะเป็นผู้มีอำนาจในการ
ตัดสินใจในแนวทางที่แตกต่างกันออกไป

^๑ Almond and Verba, The Civic Culture (Princeton : Princeton
University Press, 1963), p.21.

การกำเนิดกลุ่ม

ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติของสังคมมนุษย์อย่างหนึ่งก็คือ การรวมกลุ่มไม่ว่าจะอยู่ในสมัยใดหรือสังคมใด มนุษย์มักจะมีการรวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนเสมอ มูลเหตุของการรวมกลุ่มนั้นมีลักษณะแตกต่างกันไปตามสภาพของสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งแต่ละแห่งจะมีลักษณะไม่เหมือนกัน กลุ่มดั้งเดิมที่เห็นเด่นชัดที่สุดก็คือกลุ่มทางวัฒนธรรม กลุ่มเหล่านี้รวมกันเข้ามาภายใต้เหตุผลของความผูกพันทางสังคม วัฒนธรรม ตลอดจนประเพณีและความเชื่อที่ต่าง ๆ ที่เป็นสายใยแห่งความเชื่อมโยงความผูกพันซึ่งกันและกัน ลักษณะของกลุ่มอีกแบบหนึ่งก็คือกลุ่มทางเศรษฐกิจ กลุ่มแบบนี้รวมกันเข้ามาภายใต้เหตุผลของการมีผลประโยชน์ร่วมกันทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มการเมือง ซึ่งเป็นกลุ่มที่รวมกันเข้ามาภายใต้เหตุผลของการมีอุดมคติ หรือผลประโยชน์ในทางการเมืองร่วมกัน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ในแต่ละสังคมนั้นจะเป็นตัวกำหนดลักษณะสภาพของการเกิดกลุ่มยิ่งในสังคมที่สำคัญที่สุด ^๒

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ตามวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์ อาจพิจารณากำหนดเป็น ๓ ประเภทตามการเปลี่ยนแปลงนั้น คือ เริ่มจากสังคมดั้งเดิม สังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง และสังคมสมัยใหม่ ซึ่งเมื่อปรากฏการณ์เป็นเช่นนี้ ลักษณะของการพิจารณาถึงการเกิดกลุ่มก็เปลี่ยนตามไปด้วย สังคมที่เรียกว่าเป็นสังคมที่เรียกว่าเป็นสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง (transitional society) นั่นก็คือสังคมที่อยู่ระหว่างสังคมดั้งเดิม (traditional society หรือ primitive society) กับสังคมสมัยใหม่ (modern society) กลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง จึงเป็นกลุ่มที่อยู่ระหว่างกลุ่มดั้งเดิมกับกลุ่มสมัยใหม่ โดยเหตุที่กลุ่มดั้งเดิมเน้นถึงความสัมพันธ์ของการรวมกลุ่มภายใต้เหตุผลทางสังคม

วัฒนธรรมเป็นหลัก และกลุ่มสมัยใหม่เน้นถึงความสัมพันธ์ทางผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองร่วมกันเป็นหลัก เพราะฉะนั้นกลุ่มที่เกิดขึ้นในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงจึงกลายเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นภายใต้แนวความคิดดั้งเดิม (old concept) ผนวกกับแนวความคิดใหม่ (new concept) ที่รับมา ซึ่งในบางครั้งทำให้ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นกลุ่มแบบไหนกันแน่เพราะมีลักษณะผสมหรืออาจเกี่ยวกันอยู่อย่างเด่นแพ้นจนเป็นเหตุให้นักวิชาการท่านหลัง คือ Pred W. Riggs ถึงกับต้องบัญญัติศัพท์เรียกกลุ่มชนิดนี้ขึ้นมาใหม่ว่า "ก๊ก" (clique) แทนความหมายของคำว่า กลุ่ม (group) ที่ได้ใช้กันอยู่โดยทั่วไป

การที่บุคคลจะเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มใดก็จะต้องมีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดมาจูงใจให้เข้ามามีการรวมกลุ่มกันขึ้น ซึ่งจะต้องมีเหตุดังนี้

๑. เพราะความชอบพอกันเป็นส่วนตัวของสมาชิกหรืออาจเป็นไปในแบบที่ถูกเพื่อนฝูงชักจูงไปเข้ากลุ่ม
๒. เพราะความพอใจในจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น หรือจุดมุ่งหมายตอบสนองของอุดมการณ์ของตนเอง จึงต้องไปเข้ากลุ่มกับเขา
๓. เพราะพอใจในกิจกรรมของกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นการให้ความสนุกสนานหรือให้ความพึงพอใจอย่างที่ต้องการ ในบางครั้งแม้ว่าตนเองจะไม่สนใจต่อจุดมุ่งหมายของกลุ่ม แต่ก็พอใจที่จะได้ทำกิจกรรมของกลุ่มหรืออาจจะเป็นในทางที่กลับกันก็ได้
๔. เพราะพอใจทั้งกิจกรรมและจุดมุ่งหมายของกลุ่ม
๕. เพราะพอใจที่จะมีสัมพันธ์กับบุคคลอื่นซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มตามลักษณะของความต้องการทางจิตวิทยา คือ ความต้องการที่จะมีส่วนผูกพันกับบุคคลอื่น (need for affiliation) บุคคลที่มีความต้องการประเภทนี้สูง จะเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มได้โดยง่าย

Kemp C. Cratton, Perspectives on the Group Process
 (Boston : Houghton Mifflin, 1964), pp.12-13.

ทั้ง ๆ ที่ไม่ว่าจะชอบใจในจุดมุ่งหมาย หรือกิจกรรมของกลุ่มหรือไม่ขอแต่เพียงว่าให้ตัวเองหลุดพ้นจากสภาพการเป็นอยู่อย่างโดดเดี่ยวเท่านั้น

อย่างไรก็ดี หากจะพิจารณาถึงการเกิดกลุ่มในแนวของนามธรรม (subjective realm) แล้ว จะพบว่าขอบเขตหรือความหมายที่จะวิเคราะห์นั้นกว้างขวางทีเดียว ซึ่งก็มีนักวิชาการหลายท่านพยายามอธิบายถึงสาเหตุหรือทฤษฎีของกลุ่มต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

๑. การเกิดกลุ่มในทัศนะกว้าง มีผู้วิเคราะห์หลายแนวทางด้วยกัน คือ

๑.๑ ทัศนะของ Madison ตามหนังสือชื่อ "The Federalist Papers" ^๑ ได้เขียนร่วมกับเพื่อนอีก ๒ คน ใช้นามแฝงว่า "Publius" โดยให้ความเห็นว่า ไม่ว่าในสังคมใด ๆ จะคงจะมีการขัดแย้งกันตลอดเวลา ความขัดแย้งนี้เป็นหัวใจของการเมืองที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ต่าง ๆ หลายแบบ ซึ่งอย่างหนึ่งก็คือการเกิดกลุ่มเฉพาะ (factions) ^๒ ขึ้นมากมาย สาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งนำไปสู่กลุ่มเฉพาะก็คือ

๑.๑.๑ ความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายทรัพย์สิน (Unequal Distribution of Property) ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากมนุษย์แต่ละคนมีทรัพย์สินไม่เท่ากัน อันนำไปสู่การเกิดกลุ่มเพื่อพิทักษ์ป้องกันและเรียกร้องในส่วนที่กลุ่มยังไม่มี ซึ่งจะเห็นได้ว่า มีพวกหนึ่งที่มีทรัพย์สินมากกว่าจะเป็นเจ้านั้น และอีกพวกเป็นลูกหนี้ และก่อให้เกิดกลุ่มอื่น ๆ ตามมา เช่น กลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นเจ้าของที่ดิน กลุ่มผลประโยชน์ทางการผลิต หรือกลุ่มผลประโยชน์ทางการค้า เป็นต้น

^๑ Clinton Rossiter, The Federalist Papers (New York : New American Library of World Literature, Inc., 1961), pp.78-80 รายละเอียดของแนวความคิดนี้โปรดดู ไมตรี อินทุสุต, "กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง : ความหมายและแนวการศึกษา," รัฐศาสตร์นิเทศน์, หน้า ๗๗-๘๐.

๑.๑.๒ ความแตกต่างกันในความสามารถของมนุษย์ (The Diversity in The Faculties of Man) ความสามารถนี้เป็นความสามารถทางสติปัญญา สมอง ความชำนาญ ความถนัดของมนุษย์ที่ไม่เท่ากัน กล่าวคือ หากมนุษย์มีทรัพย์สินอันเป็นปัจจัยแรก ที่เท่ากันหมดแล้ว หากปล่อยให้มนุษย์อยู่ในระบบเสรี (free enterprise) ควบกันแล้ว ก็จะทำให้เกิดกลุ่มอื่นอีกเช่นกัน เพราะจะเกิดการรวมตัวจากคนที่มีความสามารถเหมือน ๆ กัน หรือคล้ายคลึงกัน เนื่องจากความสามารถทางปัญญา ทางสมองของแต่ละบุคคลจะทำให้คน ใดทรัพย์สินต่าง ๆ ที่ไม่เหมือนกัน และไม่เท่ากันควบ ในลักษณะของความแตกต่างเช่นนี้ หมายถึงรวมถึงการรวมกลุ่มทางอาชีพที่เหมือน ๆ กันด้วย

๑.๒ ทศนะของ Toequeville ในผลงานเขียนที่มีชื่อเสียงมาก คือ "Democracy in America" โดยได้อธิบายถึงแง่มุมต่าง ๆ ของการรวมกลุ่มใน สหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยมทางการเมืองและการปกครอง เขาได้ชี้ให้เห็นว่า ทำไมชาวอเมริกันจึงได้มีสมาคมหรือกลุ่มเกิดขึ้นอย่างมากมาย ไม่ว่าจะอยู่ในวัย หรืออาชีพใด ๆ ทั้งนี้เขาได้ให้ข้อสังเกตว่า คนอเมริกันนั้นมีวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างหนึ่ง คือ ศิลปะในการรวมตัวเป็นสมาคม (the art of association) กล่าวคือ ประชาชน ชาวอเมริกันทุกคนมีเสรีภาพ และความเสมอภาค (equality) อย่างเต็มที่ หากเขา ทำอะไรชั่วช้าของตัวเองบนพื้นฐานของความเสมอภาคแล้ว จะให้คนอื่นช่วยทำก็ไม่มีใคร ทำได้ ในลักษณะเช่นนี้คนอเมริกันจะเป็นคนอ่อนแอ แต่แท้จริงแล้วในแต่ละคนดูจะไม่มีอำนาจ ต่อรองเลย ถ้าเขาไม่รวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน ดังนั้น ทุกคนจึงต้องหันมารวมกันเป็นกลุ่ม

Alexis de Toequeville and Richard D. Heffner, Democracy in America (New York : New American Library, 1959), pp.45-49.

รายละเอียดของแนวความคิดนี้โปรดดู ไมตรี อินทุสุต, "กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง : ความหมายและแนวการศึกษา," รัฐศาสตร์นิเทศน์, หน้า ๘๐-๘๑.

เพื่อไม่ให้เสรีภาพและความเสมอภาคของเขตกอยู่ในอันตราย ซึ่งในทัศนะนี้จะเน้นให้เห็นความสำคัญของการรวมเป็นกลุ่มหรือสมาคม เพื่อเป็นหลักประกันในการต่อสู้กับศัตรูที่จะมาวิครอนสิทธิดังกล่าวนั้น

๑.๓ ทัศนะของ Truman ได้ให้ความเห็นของการเกิดกลุ่มในแง่ "ทฤษฎีดุลยภาพ" (Equilibrium Theory) และ "ทฤษฎีความไม่สมดุลยภาพ" (Disequilibrium Theory) ว่าเป็นที่เข้าใจว่า ผู้ที่เข้าร่วมกลุ่มแต่ละคน เมื่อรวมกลุ่มแล้วจะมีความเกี่ยวพันในระหว่างกัน อย่างมั่นคงถาวรและดำเนินไปอย่างปกติ โดยแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ไปตามแบบที่เคยปฏิบัติมา แต่หากว่าสภาพดังกล่าวเกิดแตกแยกหรือมีเหตุการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดทำให้เกิดการกระทบกระเทือน ไม่สามารถกลับมารักษาสภาพการณ์อย่างเดิมได้ เรียกว่าขาดดุลยภาพ (disequilibrium) ดังนั้นต้องปรับสภาวะดังกล่าวกลับคืนดั้งเดิม จำเป็นต้องสร้างดุลยภาพใหม่ขึ้นให้ได้ ซึ่งหากว่าสิ่งที่มากระทบกระเทือนไม่รุนแรงนักก็อาจจะแก้ปัญหาที่ประเด็นนั้นเพียงอันเดียว แต่หากว่าสิ่งที่มากระทบกระเทือนมีหลายอันหรือมีความรุนแรงก็อาจจะต้องมีการเปลี่ยนระบบ คือ จำเป็นต้องรวมกลุ่มกันใหม่เพื่อสร้างดุลยภาพให้ใหม่ซึ่งฐานะเดิมของทุกคนในกลุ่ม

๑.๔ ทัศนะของ Salisbury นักวิชาการที่พยายามพัฒนาทฤษฎีการแลกเปลี่ยนของกลุ่มผลประโยชน์ (An Exchange Theory of Interest Groups)^๒ ขึ้น เพื่ออธิบาย

^๑ David B. Truman, The Government Process : Political Interest and Public Opinion (New York : Alfred A. Knopf, Inc., 1951), pp.57-76
แนวความคิดนี้โปรดดู ไมตรี อินทุสุต, "กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง : ความหมายและแนวการศึกษา," รัฐศาสตร์นิเทศน์, หน้า ๘๑-๘๓.

^๒ Robert H. Salisbury, "An Exchange Theory of Interest Groups," Midwest Journal of Political Science 13(February, 1969), p.1-2 อ้างใน พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, "ตัวแบบของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มในสังคมไทย," วารสารสังคมศาสตร์ ๑๖ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๓๒) : ๑๘-๑๙.

การรวมกลุ่มอย่างสมเหตุสมผลมากขึ้น โดยให้ความเห็นว่า กลุ่มเกิดจากความสอดคล้องต่อกันทางผลประโยชน์ระหว่างผู้บังคับจัดตั้งกลุ่มกับผู้เป็นสมาชิกกลุ่มผลประโยชน์ซึ่งต่างคนต่างได้รับ อาจจะเป็นด้านวัตถุ ด้านความร่วมมือ หรือด้านอุดมการณ์เพื่อจุดหมายบางอย่าง ซึ่งสรุปแล้วก็คือทุกคนได้กำไรจากการเข้ากลุ่ม

๒. การเกิดกลุ่มในทัศนะแคบ

๒.๑ Urbanization เป็นสภาพการเติบโตของบ้านเมืองที่มากขึ้นเรื่อย ๆ การเปลี่ยนแปลงปัจจัยอื่น ๆ ของสังคมก็ย่อมติดตามมา เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะมีการแบ่งงานกันทำมากขึ้น ซึ่งก็ก่อให้เกิดอาชีพต่าง ๆ มากขึ้น อันจะก่อให้เกิดกลุ่มหรือสมาคมอาชีพปลีกย่อยต่าง ๆ ตามมา

๒.๒ Industrialization คือเมื่อมีการพัฒนาทางอุตสาหกรรมมากขึ้น ก็จำเป็นต้องเกิดโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อผลิตสินค้าก็ย่อมต้องเกิดการตั้งกลุ่มของเจ้าของผลิตของฝ่ายหนึ่งกับฝ่ายผู้จ้างแรงงาน ซึ่งออกมาในรูปแบบของสหภาพแรงงานอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งในลักษณะเช่นนี้ก็จะมีการรวมกลุ่มของผู้ที่ประกอบอาชีพคล้าย ๆ กัน เป็นกลุ่มผู้ผลิตสินค้า รวมทั้งมีสมาคมกิจการธุรกิจเอกชนเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางควบคู่ไปด้วย

๒.๓ Diverse Agriculture หมายถึง ในสังคมเกษตรกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงการเพาะปลูกพืชจากชนิดหนึ่งไปเป็นอีกชนิดหนึ่ง ก็จะมีการรวมตัวของกลุ่มอาชีพที่มีการปลูกหรือดำเนินการผลิตผลทางเกษตรกรรมเป็นกลุ่มเดียวกัน

๒.๔ Migration หมายถึง การอพยพโยกย้ายของประชากรจากที่หนึ่งมาอยู่อีกที่หนึ่ง ทำให้มีการรวมกันเป็นกลุ่ม โดยเฉพาะผู้ที่อพยพเคลื่อนย้ายจากกลุ่มในชนบทแห่งเดียวกัน เข้ามาอยู่ในสังคมเมืองที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากมีความผูกพันกันในฐานะชาติ ศาสนา เชื้อชาติ อารมณ์ และประเพณีเหมือน ๆ กัน เช่น สมาคมชาวไท สมาคมชาวเหนือ สมาคมชาวพิจิตร เป็นต้น

แนวความคิดนี้โปรดดู ไมตรี อินทุสุต, "กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง : ความหมายและแนวการศึกษา," รัฐศาสตร์นิเทศ, หน้า ๘๓-๘๖.

๒.๕ Public Policy of Government กล่าวคือ เป็นกลุ่มซึ่งเกิดจากความต้องการของฝ่ายข้าราชการ หรือกลุ่มข้าราชการที่มีอาชีพหรือลักษณะงานเดียวกันเข้ามาเป็นกลุ่มเดียวกัน เช่น สมาคมข้าราชการพลเรือน สมาคมนายความ กลุ่มอัยการ กลุ่มนักปกครองระดับสูง หรือกลุ่มนักปกครองระดับรอง เป็นต้น นอกจากนี้ในบางครั้งอาจจะถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นกลไกของรัฐได้ เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มชาวนา กลุ่มชาวบ้านอาสาสมัครป้องกันตนเอง เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มย่อยในลักษณะแคบอีกมากมายแล้วแต่จะมองถึงลักษณะใดเป็นลักษณะเด่น โดยมีสาเหตุของการเกิดกลุ่มย่อยดังนี้

๑. เกิดจากความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ซึ่งอาจเนื่องมาจากการอยู่ใกล้กัน การได้เรียนร่วมกัน หรือการทำงานร่วมกัน เป็นต้น

๒. เกิดจากการที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกัน อาจจะเป็นเรื่องลัทธิความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น

๓. เกิดจากการที่มีความรู้สึกหรือทัศนคติคล้ายคลึงกัน

๔. เกิดจากการที่ได้ถูกเลือกให้มาร่วมกิจกรรมเดียวกันในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เป็นต้นว่า จากการประชุมสัมมนา ร่วมกัน หรือการที่ได้มีโอกาสมาประชุมปฏิบัติการร่วมกัน เป็นต้น

นอกจากที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว Shaw, Engle และ Snellgrove ยังได้กล่าวถึงสาเหตุของการรวมเป็นกลุ่มขึ้นมา ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

โสภณ กาญจพิบูลย์, จิตวิทยาสังคมประยุกต์, หน้า ๕๑.

Mariun E. Shaw, Group Dynamics (New Delhi : McGraw-Hill, 1976), pp.15-16 และ T.L. Engle and Louis Snellgrove, Psychology Its Principles and Applications (New York : Harcourt, Brace Javanovich, 1974), pp.54-58.

๑. เพื่อความพึงพอใจในการ เข้าร่วมในกิจกรรม คือ บุคคลต่างก็มีความพึงพอใจที่จะได้เข้าร่วมกลุ่มในกิจกรรมเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อจะได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
๒. มีความสนใจในจุดมุ่งหมายของกลุ่ม คือ บุคคลที่มีจุดมุ่งหมายเหมือนกันที่จะทำให้มีการรวมกลุ่มขึ้นมา โดยสมาชิกแต่ละคนมีความสนใจในจุดมุ่งหมาย และเห็นว่าจุดมุ่งหมายของกลุ่มที่กำหนดไว้นั้น เป็นแนวทางที่จะไขปัญหาของตนและของสังคมได้ เช่น การเข้าร่วมในพรรคการเมืองหรือสมาคมต่าง ๆ ที่กำหนดจุดมุ่งหมาย หรือเป้าหมายที่แน่นอนเอาไว้
๓. มีความสนใจสมาชิกในกลุ่ม คือ การที่บุคคลมีความสนใจสมาชิกในกลุ่มต้องการที่จะเข้าไปมีความสัมพันธ์ด้วย ซึ่งการ เข้าร่วมกลุ่มแบบนี้มีได้สนใจในกิจกรรมหรือเป้าประสงค์ของกลุ่มแต่ประการใด
๔. เพื่อความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต คือ การที่บุคคลไม่อาจที่จะอยู่โดดเดี่ยวในสังคมได้ จำเป็นจะต้องเข้าร่วมเป็นกลุ่มเพื่อให้เกิดความอบอุ่นใจ เพื่อความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต มีขวัญและกำลังใจในการดำรงชีวิตอยู่ต่อไป
๕. เพื่อส่งเสริมสถานะของตนเอง คือ การที่บุคคลได้เข้ามารวมกลุ่มกันโดยมีความสนใจเหมือนกัน ทำให้บุคคลได้ปรับสถานะของตนเองขึ้นไปด้วย เช่น การรวมกลุ่มของหัวหน้าฝ่ายหรือหัวหน้ากองซึ่งจะให้น้ำหนักในการ เสนอความเห็นของกลุ่มมีความหนักแน่นยิ่งขึ้น อีกทั้งเป็นการยกระดับฐานะของคนให้เด่นชัดขึ้น ซึ่งที่ฝ่ายอื่นหรือกองอื่นจะต้องรับฟังความคิดเห็นของตน
๖. เพื่อจุดประสงค์ทางธุรกิจ คือ การที่บุคคลผู้ประกอบกิจการ ทางการค้าได้เข้ามา รวมกันเป็นกลุ่มเพื่อจุดมุ่งหมายทางธุรกิจให้มีความเจริญก้าวหน้าทางกิจการค้าหรือเพื่อแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์กัน หรืออาจเพื่อ เน้นการซื้อ ราคาสินค้าเพื่อประโยชน์โดยตรงของผู้ประกอบการธุรกิจเอง
๗. เพื่อให้กลุ่มได้มีการสนองความต้องการภายนอก คือการ ที่การ รวมกลุ่มของคนเรานั้น บางครั้งไม่จำเป็นเสมอไปที่จะต้องรวมกลุ่มกันเพื่อสนองความต้องการภายในกลุ่ม การรวมกลุ่ม อาจจะทำให้สมาชิกในกลุ่มเบนความสนใจไปสู่ภายนอกกลุ่มก็ได้ เช่น การ รวมกลุ่มเพื่อออกไป

ช่วยเหลือบรรเทาภัยผู้ประสบทุกข์ เป็นต้น ซึ่งการรวมกลุ่มในลักษณะเช่นนี้มีได้มุ่งที่จะช่วยเหลือพวกเขาเอง แต่เขารวมตัวกันเพื่อที่จะช่วยเหลือสนองความต้องการของคนภายนอกกลุ่มมากกว่า

การเกิดกลุ่มกับระบบการเมือง

แนวความคิดในเรื่องกลุ่มทางการเมืองกับระบบการปกครองนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำมาพิจารณา เพราะการเกิดกลุ่มในแต่ละสังคมนั้นจำเป็นต้องสอดคล้องกับปรัชญาของระบบการปกครองของรัฐนั้น ๆ ด้วย เนื่องจากในระดับรัฐแล้วรัฐบาลจะเป็นผู้มีหน้าที่คอยดูแลหรือควบคุมสถาบันการเมืองต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในรัฐทั้งหมด ดังนั้น เมื่อกลุ่มทางการเมืองทั้งหลายซึ่งไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งขององค์การแห่งรัฐจึงต้องอยู่ในสายงานของรัฐทั้งสิ้น บางประเภทจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์มากมายในการจัดตั้งสมาคม หรือกลุ่มอย่างเป็นทางการ แม้แต่พวกกลุ่มชั่วคราวก็เกิดขึ้นด้วยความยากลำบาก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ย่อมขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐและระบบการปกครองว่า มีแนวอย่างไรในอันที่จะกระทบต่อการเกิดกลุ่มสาธารณะโดยตรง ในขณะที่เดียวกัน หากระบบการปกครองเปลี่ยนไปก็ย่อมมีผลกระทบกับกลุ่มอีกเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มทางการเมือง ดังนั้น หากเราแบ่งรูปการปกครองออกเป็น ๓ แบบใหญ่ ๆ แล้วการวิเคราะห์ถึงเรื่องกลุ่มกับระบบการเมืองก็จะพิจารณาได้ ดังนี้ "

ไมตรี อินทุสุต, "กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง : ความหมายและแนวการศึกษา," รัฐศาสตร์นิเทศ ๑๓ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๒๑) : ๘๗-๑๐๐. และโปรดคุณมนตรี เจนวิทย์การ, "กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในประเทศไทย," วารสารธรรมศาสตร์ ๓ (กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗) : ๘๒-๘๕.

๑. โครงสร้างทางการเมืองระบอบประชาธิปไตย (Democratic Regime) การเกิดกลุ่มในระบอบประชาธิปไตย หรือระบอบเสรีนิยมนั้น รัฐยอมให้เกิดกลุ่มขึ้นอย่างไม่มี การกีดกันหรือจำกัดเสรีภาพ ในประเทศที่ปกครองระบอบประชาธิปไตยนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า มีลักษณะการเกิดกลุ่มแบบ Liberal Pluralism คือรัฐยอมให้มีกลุ่มหรือสมาคมเกิดขึ้น เพื่อเป็นตัวกลางจะรับความคิดเห็นจากประชาชนมาสู่ผู้ปกครองได้ ดังเช่น ประเทศทางแถบยุโรป ตะวันตก และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

๒. โครงสร้างทางการเมืองระบอบเผด็จการหรืออำนาจนิยม (Authoritarian Regime) การปกครองของประเทศเหล่านี้ผู้นำทางการเมืองมักไม่ค่อยมีอุดมการณ์ทางการเมือง ที่จะให้ประชาชนแสดงออกมากนัก ที่สำคัญคือรัฐไม่ต้องการให้ประชาชนเข้าไปมีบทบาทมาก ถ้ามองในแง่การเกิดกลุ่มจะเข้าลักษณะที่เรียกว่า limited pluralism กล่าวคือ กลุ่มที่เกิดขึ้นมาในสังคมอาจเกิดขึ้นมาได้เลย แต่จะถูกควบคุมโดยรัฐซึ่งมีอำนาจเหนือกว่า เพราะบางครั้งรัฐก็ให้การสนับสนุนให้กลุ่มเกิดขึ้นมาเอง (state corporation) เหมือนกัน จึงอาจกล่าวได้ว่า รัฐบาลพยายามที่จะทำให้กลุ่มเหล่านี้เป็นเครื่องมือดำเนิน นโยบายของรัฐ ซึ่งสังเกตได้จากในประเทศเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นการเกิดกลุ่ม การมีส่วนร่วม และการเข้าถึงศูนย์ในการตัดสินใจจะถูกจำกัดโดยรัฐ ซึ่งประเทศเหล่านี้ส่วนใหญ่ได้แก่ ประเทศกลุ่มลาตินอเมริกา และน่าจะรวมถึงประเทศไทยด้วย

๓. โครงสร้างทางการเมืองระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จ (Totalitarian Regime) ประเทศเหล่านี้ไม่ยอมให้กลุ่มเกิดขึ้นมาโดยอิสระ จะเกิดกลุ่มได้ต่อเมื่อรัฐบาลให้เกิดและต้อง อยู่ภายใต้การควบคุมการเกิด ด้วยเหตุนี้กลุ่มจะต้องตกเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมปรัชญาการ ปกครองของรัฐบาล และจะต้องไม่ขัดกับวัตถุประสงค์และนโยบายของรัฐ เช่น พรรคคอมมิวนิสต์ ในรัสเซีย หรือสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งในขณะเดียวกันก็ต้องสอดคล้องกับนโยบายและ จุดหมายหลายทางของการสร้างสรรค์สังคมนิยมของรัฐด้วย

เมื่อพิจารณาจากระบบการเมืองทั้ง ๓ แล้ว จะเห็นได้ว่า การเกิดกลุ่มที่จะนำมา ซึ่งบทบาทและกระบวนการทางสังคมของสังคมแต่ละระบบแล้ว ย่อมแตกต่างกันไป กล่าวคือ ในประเทศที่เป็นประชาธิปไตยเท่านั้นที่กลุ่มจะไม่มีพันธะกับรัฐบาล จะมีหน้าที่และบทบาทที่

แตกต่างกันออกไปตามสถานการณ์และเป้าหมายของการรวมกลุ่ม ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นศูนย์รวมในการเป็นตัวแทนนอกสภาที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความคิดเห็นของประชาชน ถ้าหากการปกครองเปลี่ยนแปลงไปสู่อีกระบบหนึ่ง ย่อมมีผลกระทบต่อการเกิดกลุ่มอย่างร้ายแรง เช่น ในกรณีเปลี่ยนจากการปกครองแบบประชาธิปไตย (democracy) เป็นแบบเผด็จการเบ็ดเสร็จ (authoritarian) กลุ่มทางการเมืองที่จะไปต่อรองกับรัฐบาลก็จะต้องถูกห้ามไม่ให้เกิดขึ้น จำต้องสลายตัวไปหรือไม่ก็เปลี่ยนจากบทบาททางการเมืองไปมีบทบาทในการดำเนินนโยบายของรัฐจากกลุ่มที่อยู่นอกระบบเหล่านี้จึงเป็นไปได้ยาก นอกเสียจากรัฐจะเป็นผู้สนับสนุนให้กลุ่มเหล่านี้มีต่อไป แต่ทั้งนี้กลุ่มจะต้องเปลี่ยนจุดประสงค์ทางการเมืองให้กลายเป็นผู้สนับสนุนรัฐบาลควย ดังนั้น ในระบบการปกครองแบบเผด็จการเบ็ดเสร็จ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับรัฐจะมีเฉพาะการที่เป็นเครื่องมือส่งเสริมการทำงานของกันและกันเท่านั้น

สภาพทั่วไปของการเกิดกลุ่มในสังคมไทย

การรวมกลุ่มในสังคมไทยสามารถพิจารณาได้หลายลักษณะตามแต่จะได้นำเอาทฤษฎีไหนมาใช้วิเคราะห์ ถ้าจะพิจารณาในลักษณะของกลุ่มที่เป็นทางการและกลุ่มไม่เป็นทางการ เราจะพบว่าลักษณะการรวมกลุ่มในสังคมไทยสมัยโบราณ จะเป็นลักษณะของการรวมกลุ่มที่ใช้ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์เป็นหลัก กลุ่มจะประกอบด้วยผู้อุปถัมภ์ (patron) หนึ่งคนกับผู้รับการอุปถัมภ์ หรือลูกน้อง (client) จำนวนหนึ่ง กลุ่มเหล่านี้มีเรียงขึ้นไปเป็นลำดับ เช่น ชุนนางชั้นผู้ใหญ่คนหนึ่งอาจมีชุนนางชั้นผู้น้อยจำนวนหนึ่ง แต่ชุนนางชั้นผู้น้อยเหล่านี้แต่ละคนอาจมีไพร่เป็นลูกน้องของตนเองจำนวนหนึ่งควยเช่นกัน กลุ่มเหล่านี้มีความสลับซับซ้อนเป็นอันมาก เพราะไม่ใช่เป็นเพียงกลุ่มที่เป็นทางการ เช่น กรม กอง หมู่ ที่รัฐได้จัดสรรไว้เท่านั้น หากแต่

อคิน ทรัพย์ชัย, "โครงสร้างสังคมไทย และปัญหาเกี่ยวกับเกษตรกรในการพัฒนา,"
ใน ก้าวต่อไปของสังคมไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญผล, ๒๕๓๓), หน้า ๑๖๔-๑๘๗.

จะมีกลุ่มที่ไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นจากผู้ที่มิอำนาจวาสนาบารมี และมีความสามารถในการให้ความคุ้มครองและในการเลื่อนตำแหน่งของผู้ที่สมัครเข้ามา "ฟังบุญบารมี" ทรัพยากร (resource) ของผู้อุปถัมภ์อาจมีมาจากหลายแห่ง แต่ที่สำคัญที่สุด คือ ยศ ตำแหน่ง และความใกล้ชิดกับศูนย์อำนาจของรัฐ คือ องค์พระมหากษัตริย์

การรวมกลุ่มของคนไทย จึงนับได้ว่ามีมาแต่อดีตการแล้วกลุ่มที่เป็นทางการที่ใหญ่ที่สุด คือ กลุ่มข้าราชการ อันมีพระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้นำกลุ่ม ซึ่งกลุ่มแบบนี้คงมีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มสถาบัน (institutional groups) ตามทัศนะของ Almond และ Powell เพราะเป็นกลุ่มทางการประการหนึ่ง และเป็นกลุ่มที่รวมตัวอย่างแข็งแรงแรงโดยมีอำนาจรัฐอยู่ในมือ ซึ่งต่อมากลุ่มข้าราชการก็ได้พัฒนาเป็นกลุ่มสถาบันอย่างเต็มตัวในรูปของกลุ่มข้าราชการทหารและพลเรือน

ส่วนกลุ่มไม่เป็นทางการเป็นจำนวนมากมาตามอุปนิสัยแห่งความรักอิสระภาพของคนไทย เช่น กลุ่มเฮฮา กลุ่มบันเทิง กลุ่มการบุญการกุศล ซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและการเมือง อย่างไรก็ตาม ลักษณะการรวมกลุ่มที่ใช้ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในสมัยโบราณ ได้มีการสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันด้วย ซึ่งทำให้มีการใช้ระบบอุปถัมภ์กันอย่างมากในกลุ่มข้าราชการ

การรวมกลุ่มดังกล่าว ได้มีนักวิชาการของไทย คือ ม.ร.ว.พฤษศิสาณ ชุมพล เป็นผู้นำเอาวิธีการแบบโยแมงมูมาอธิบายการรวมกลุ่มในสังคมไทย ซึ่งพอสรุปได้ว่า

Gabriel A. Almond and G. Bringham Powell, Comparative Politics : A Development Approach (Boston : Little Brown, 1966), pp.74-79.

ทฤษฎีเอนิเมอเป็นความพยายามที่จะสร้างรูปแบบโอสังคม (social network) เพื่อใช้
 ประยุกตกับการอธิบายขยายตัวของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ (patron-client relationships)
 ในระดับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (dyadic relationships) หลายอันที่เชื่อมโยงกัน^๒
 กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองในแบบรวม ๆ กันไป
 คือ มิได้เป็นการตกลงกันเป็นสัญญาในการร่วมมือกันทางใดทางหนึ่ง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่าง
 "เจ้านาย"^๓ ซึ่งเราเรียกว่า "ลูกพี่" เป็นผู้อุปถัมภ์ (patron) กับ "ลูกน้อง" ซึ่งเป็น
 ผู้รับอุปถัมภ์ (client) นอกจากลูกน้องจะได้รับความช่วยเหลือเรื่องเงินแล้ว อาจได้รับความ
 ความคุ้มครองทางสังคม ความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงานหรืออภิสิทธิ์บางประการจากลูกพี่
 ลูกน้องก็ต้องทำอะไรบางอย่างนอกเหนือไปจากหน้าที่การงานที่ควรจะทำให้แก่ลูกพี่ด้วย ยกตัวอย่าง
 เช่น ข้าราชการชั้นผู้น้อยสร้างความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์กับผู้บังคับบัญชา โดยได้รับความก้าวหน้า
 ในตำแหน่งหน้าที่การงานเป็นพิเศษ แต่ลูกน้องก็อาจจะต้องช่วยขมับรดส่งภรรยาและบุตรของเจ้านาย
 หรือหาเงินให้เจ้านายทางใดทางหนึ่งสุดแต่เจ้านายจะใช้ อาจถึงขนาดชักเสียดินให้เจ้านาย
 ก็ได้ ลูกพี่ลูกน้องที่มีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์กับเจ้านายที่ตน อาจต้องสนับสนุนลูกพี่เจ้านายที่ตน
 ในทางการเมือง เช่น ลงคะแนนเสียงเป็นกำนันผู้ใหญ่บ้าน ช่วยหาเสียงให้ลูกพี่ นอกจากนี้
 อาจต้องช่วยงานที่บ้านเรือนของเจ้านายที่ตน แม้กระทั่งอาจจะต้องช่วยกำจัดศัตรูคู่แข่งของผู้
 อุปถัมภ์ โดยวิธีทางใดทางหนึ่งก็ได้ ในหลายกรณีนี้อาจกล่าวได้ว่าผู้รับการอุปถัมภ์เป็นฝ่าย
 เสียเปรียบแต่ก็ไม่สามารถตัดความสัมพันธ์ได้ เพราะเหตุว่ามีหนี้บุญคุณอยู่เสมอซึ่งกฎของความ

^๑ J.C. Mitchell, Social Networks in Urban Situations
 (Manchester : Manchester University Press, 1969), p.5.

^๒ พงศพิศาน ชุมพล, แนวทฤษฎีการรวมกลุ่มในสังคมไทยและกลุ่มอิทธิพลหลัง
๑๔-๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖, หน้า ๑๓๗.

^๓ รายนละเอียดยุ อคิน รพีพัฒน์, สังคมไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.๒๓๒๕-
๒๔๑๖, แปลโดยประกายทอง สิริสุช และ พรณี สรุงบุญมี (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนต,
 ๒๕๑๘), หน้า ๗๗-๑๒๖.

กตัญญูแก่เขาที่เป็นตัวช่วยให้ความสัมพันธ์ เช่นนี้คงอยู่เป็นเวลานานบางที่อาจอยู่หลายชั่วคนก็ได้

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแบบอุปถัมภ์จะมีรากฐานอยู่บนความสัมพันธ์แบบฉันทมิตร คือการเป็นเพื่อนเพื่อผลประโยชน์และการเป็นเพื่อนโดยหวังผลประโยชน์นี้เป็นการสร้างหนทางเปรียบเสมือนกับใยแมงมุม ใยแมงมุมระหว่างเพื่อนนี้จะค่อย ๆ กลายเป็นใยอุปถัมภ์ (patron client network) เมื่อบุคคลมีทรัพยากรต่างกัน^๑ จนทำให้ความสัมพันธ์กลายเป็นสภาพไม่เท่าเทียมกันซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มได้ในที่สุด กลุ่มใยแมงมุมคล้ายคลึงกับการรวมกลุ่มในประเทศไทย ในระดับกลุ่มย่อยต่าง ๆ กลุ่มใยแมงมุมนี้ไม่มีความคงทนถาวร แต่การรวมกลุ่มโดยอาศัยหลักการดังกล่าวก็มีได้สลายตัวไปอย่างรวดเร็ว

การมองลักษณะของการรวมกลุ่มในสังคมไทยถ้ามองในลักษณะของใยแมงมุม น่าจะวิเคราะห์ได้ว่า การใช้ระบบอุปถัมภ์นั้นมีรากฐานมาจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอันเป็นที่มาของระบบพ่อเมืองตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย และได้มีวิวัฒนาการเป็นระบบราชการปัจจุบัน ซึ่งแต่เดิมเราจะเห็นได้ว่า ระบบพ่อขุนได้อาศัยญาติพี่น้องช่วยปกครองปวงชนแต่ไม่สามารถทำได้ทั่วถึง เนื่องจากสังคมได้ขยายออกไปในเนื้อที่กว้างใหญ่และความแตกต่างของชุมชนก็มีมากขึ้น จึงจำเป็นต้องสร้างระบบราชการที่รับบุคคลอื่นเข้ามาทำงาน แต่การรับบุคคลอื่นเข้าทำงานมากขึ้นโดยไม่แบ่งแยกหน้าที่ของหน่วยงาน คือ ไม่มีการแยกผลประโยชน์ส่วนตัวออกจากผลประโยชน์ของผู้ปกครอง เป็นเหตุให้พวกผู้ปกครองท้องถิ่น

^๑ เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีทรัพยากรแตกต่างกัน รายละเอียดโปรดดู อकिन รพีพัฒน์, "โครงสร้างสังคมไทยและปัญหาเกี่ยวกับเกษตรกรรม," ใน ก้าวต่อไปของสังคมไทย, หน้า ๑๒๕-๑๒๖.

มีโอกาสสะสมทรัพยากรทั้งทางวัสดุและกำลังคนทำให้ส่วนกลางไม่สามารถควบคุมได้อย่างสมบูรณ์
 ฉะนั้น แม้วาญปกครองในส่วนกลางต้องการรวมอำนาจเด็ดขาดแบบสมบูรณาญาสิทธิราช
 (absolute monarchy) แต่ในสังคมเช่นนี้ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นการรวมอำนาจไว้
 ในส่วนกลาง ระบบเช่นนี้เท่ากับเป็นการจัดระบบอุปถัมภ์อย่างเป็นทางการ (formalised
 patron-client formation) ^๑ ที่มีเจตนาจะครอบคลุมระบบสังคมและการเมืองทั้งหมด
 แต่ก็ไม่สามารถควบคุมได้ เพราะเกิดการต่อสู้กับระบบอุปถัมภ์ที่ไม่เป็นทางการซึ่งถูกสร้าง
 โดยขุนปกครองในท้องถิ่น สาเหตุที่เป็นเช่นนี้น่าจะเป็นเพราะการคมนาคมไม่สะดวก การติดต่อ
 สื่อสารเป็นไปด้วยความยากลำบาก ประกอบกับไม่มีเทคโนโลยีที่จะอำนวยความสะดวกและ
 ส่งเสริมสมรรถภาพในการปฏิบัติงานและระบบบริหารก็ไม่มีประสิทธิภาพ

ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอิทธิพลตะวันตกได้เข้ามาบีบคั้น
 ทางการเมือง การค้า และเศรษฐกิจของประเทศไทย พระองค์จึงมีพระราชประสงค์เปลี่ยนแปลง
 การปกครองให้มีประสิทธิภาพ โดยปฏิรูประบบราชการให้มีการรวมอำนาจให้มาสู่ส่วนกลาง
 และนำเอาค่านิยมและเทคโนโลยีของตะวันตกมาเป็นแบบอย่าง แต่ระบบราชการยังคงปฏิบัติงาน
 ตามค่านิยมเก่าเป็นส่วนใหญ่ ในทางปฏิบัติกลับเป็นการเสริมสร้างระบบอุปถัมภ์มากขึ้น การปฏิรูป
 ระบบราชการจึงเป็นการนำเอาวิธีการและเทคโนโลยีของตะวันตกผสมผสานกับระบบที่มีอยู่แต่เดิม
 ระบบผสมนี้ว่ามีความสำคัญในการช่วยรักษาเอกราชไม่ให้ไทยเป็นเมืองขึ้นฝรั่ง แต่ระบบนี้
 ก็ไม่เหมาะสมกับสภาพเหตุการณ์ที่เปลี่ยนไป เช่น กรณี "คณะพรรค ร.ศ.๑๓๐" ^๒ และ

^๑ พงษ์พิศาน ชุมพล, "แนวทฤษฎีการรวมกลุ่มในสังคมไทยและกลุ่มอิทธิพล
 หลัง ๑๔-๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖," วารสารธรรมศาสตร์, หน้า ๑๔๑.

^๒ รายนละเอียดยุทธคดี สุรยัณ (นามแฝง) ชนวนยังเดือด (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุวรรณภูมิ, ๒๕๒๑).

การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ แสดงว่าระบบอุปถัมภ์ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มข้าราชการที่ได้รับการศึกษาจากยุโรป ระบบไม่เปิดโอกาสให้คนกลุ่มนี้ได้เลื่อนฐานะทางสังคมอย่างพอเพียง แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่าทั้ง ๒ กรณีคล้ายกับเป็นลารแกงแย่งอำนาจกันเองในระบบอุปถัมภ์ ในกรณี พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงดูเหมือนไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบราชการแต่กลับทำให้ข้าราชการมีอำนาจมากเนื่องจากไม่มีพระมหากษัตริย์ค้ำจุนอยู่ ระบบราชการก็ไม่ต้องรับผิดชอบต่อผู้ใด เพราะรัฐบาลหลังการเปลี่ยนแปลง พ.ศ. ๒๔๗๕ ส่วนใหญ่ประกอบด้วยผู้ที่ไต่เต้าจากระบบราชการนั่นเอง

จึงอาจสรุปได้ว่า ระบบอุปถัมภ์ที่กล่าวมาเป็นวิวัฒนาการของความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ในลักษณะผู้อุปถัมภ์กับผู้อยู่อุปถัมภ์โดยการเชื่อมโยงบุคคลสองคน เป็นใยสังคมที่เป็นเหตุติดต่อระหว่างบุคคลในระดับต่าง ๆ โดยพยายามทำให้เห็นเป็นระบบทางการที่ครอบคลุมสังคมทั้งหมด แต่ความพยายามไม่สัมฤทธิ์ผลเต็มที่ และเมื่ออิทธิพลตะวันตก เข้ามามีบทบาทในสังคมไทยและมีผลต่อการไม่ยอมรับระบบอุปถัมภ์ทางการ จึงต้องการให้ราชการไทยเลิกยึดหลักของระบบอุปถัมภ์ แต่ทางปฏิบัติระบบราชการไทยกลับอาศัยเทคโนโลยีตะวันตกสร้างระบบอุปถัมภ์ครอบงำสังคมมากขึ้น

ดังนั้น การเกิดกลุ่มในสังคมไทยตั้งแต่สมัยโบราณ มาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จะมีกลุ่มข้าราชการเท่านั้นที่เป็นหลักของสังคมและเป็นกลุ่มที่มีอำนาจและมีอิทธิพลมากที่สุดด้วย ต่อมาในตอนปลายรัชกาลที่ ๕ ชาวจีนได้เริ่มก่อตั้งกลุ่มในรูปสมาคม "สโมสรการคา" ^๑ เป็นพวกแรกในสังคมไทย ทั้งนี้เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของชาวจีนเอง สาเหตุเนื่องมาจากเริ่มมีการขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มคนจีนในขณะนั้น เพราะเศรษฐกิจที่สำคัญ ๆ ของประเทศไทย

^๑ พูลพล อังกินันท์, บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร : ประจักษ์การพิมพ์, ๒๕๑๘), หน้า ๒๕.

อยู่ในมือของชาวจีน และชาวจีนได้ใช้อิทธิพลบีบบังคับให้รัฐบาลปฏิบัติตามข้อเรียกร้องหลายประการ ทำให้รัฐบาลรู้สึกว่าการถูกคุกคามจากชาวจีน จึงพยายามจำกัดจำนวนเข้าประเทศของชาวจีนและจำกัดสิทธิหลายประการ เพื่อหาทางลดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวจีน การถูกกีดกันคานต่าง ๆ เหล่านี้สร้างความไม่พอใจให้แก่ชาวจีนเป็นอย่างมาก จึงพยายามรวมตัวก่อตั้งสมาคมต่าง ๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งก็สามารถสร้างมติสาธารณะชุมชนชาวจีนได้ในเวลาต่อมา^๑

สมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลไทยสมัยนั้นได้ใช้ลัทธิชาตินิยม จึงมีการจำกัดสิทธิชาวต่างชาติเพื่อค้ำเศรษฐกิจมาสู่ชาวไทย โดยรัฐบาลได้ออกกฎหมายหลายฉบับห้ามชาวต่างชาติประกอบอาชีพธุรกิจในบ้านต่าง ๆ อันเป็นผลให้ชาวจีนจำเป็นต้องหาทางออกด้วยการเชิญข้าราชการผู้ใหญ่ฝ่ายไทยมาร่วมทำกิจการกับกลุ่มคนจีน เพื่อให้กิจการนั้นกลายเป็นของคนไทยไปตามกฎหมาย โดยฝ่ายข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของไทยเข้ามาในฐานะผู้พิทักษ์กฎหมาย (Law protector)^๒ ให้กับชาวจีน นั้นเป็นจุดเริ่มที่กลุ่มอาชีพธุรกิจเข้ามาจับบทบาทกับกลุ่มข้าราชการ ทั้งสองกลุ่มได้มีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่างกัน ซึ่งผลจากการร่วมมือกันทางธุรกิจดังกล่าว ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ไขว่แปรหลายในสังคมไทย คือ "ทุนกลม"^๓

^๑ ยูเฟเรศ มิลลิแกน, "บทบาทของชาวจีนในประเทศไทย" วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๖, หน้า ๕๒-๕๓.

^๒ แสง รันนงคผลมาศ, สัตว์การเมือง, หน้า ๒๒๔.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มในลักษณะนี้ ได้เป็นประเพณีสืบทอดมาจนถึงกลุ่มอาชีพชาวไทย
ที่เกิดตามมาจากหลังอีกมากมาย ในปัจจุบันกลุ่มอาชีพธุรกิจมีบทบาทอย่างมากทั้งในระบบราชการ
และการเมืองของไทย สามารถเข้าไปต่อรองกับรัฐบาลได้ในระดับของการให้คำปรึกษา

จึงเห็นได้ว่า ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนปลายได้เริ่มมีการรวมกลุ่มอาชีพธุรกิจ
เข้ามามีบทบาทในสังคมไทยเพิ่มขึ้นอีกกลุ่มหนึ่ง และกลุ่มที่เกิดตามต่อมาก็ได้แตกกลุ่มทาง
เกษตรกรรม อันเป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ และการประมง การจัดตั้ง
มักจะเป็นรูปกลุ่มสมาคม หรือสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ เช่น กลุ่มชาวนา กลุ่มสหกรณ์การเกษตร
 เป็นต้น แตกกลุ่มเหล่านี้มักจะไม่สามารถรวมกันได้ตามลำพัง ต้องให้ราชการเข้ามาช่วยเหลือ
ในการรวมกลุ่ม ซึ่งอาจจะเห็นพัฒนาการหรือพัฒนาพิเศษ ทำให้รัฐเข้าไปควบคุมกลุ่มในด้าน
ให้ความช่วยเหลือด้านวัตถุให้แก่กลุ่ม ลักษณะการเกิดกลุ่มจึงเป็นการบังคับกาลให้เกิด สมาชิกกลุ่ม
เองก็มักจะมีทัศนะต่อการเข้าร่วมกลุ่มในลักษณะ "เพื่อขอ" ^๑ กล่าวคือ ตัดสินใจเข้าเป็นสมาชิก
เพราะคิดว่าตนจะขออะไรหรือได้รับประโยชน์อะไรจากกลุ่มได้ ผิดกับหลักการเข้ากลุ่มที่ว่า
การรวมกลุ่มนั้นเพื่อผลประโยชน์ของตนจะได้รับการสนับสนุนหรือป้องกันจากกลุ่มอย่างไรบาง
เหตุที่เป็นเช่นนั้นน่าจะเป็นเพราะผู้สมัครเข้าเป็นสมาชิกยังไม่เข้าใจถึงหลักการของการเข้าร่วมกลุ่ม
ว่า เพื่อป้องกันผลประโยชน์ ไม่ใช่เพื่อมาขอรับผลประโยชน์ การที่ผู้เข้าเป็นสมาชิกไม่เข้าใจ
หลักการหรือเข้าใจผิดไปนั้น อาจจะเป็นเพราะตัวสมาชิกเองไม่รู้หลักการเรื่องนี้ หรืออาจเป็น
เพราะเจ้าหน้าที่ทางราชการที่เป็นผู้รับผิดชอบในการก่อตั้งกลุ่มไม่เข้าใจหลักการ หรือเบี่ยงเบน
หลักการของกลุ่มโดยไม่เจตนา เช่น เจ้าหน้าที่ไปชักชวนสมาชิกให้เข้ากลุ่มว่า "เข้าเป็นสมาชิกก็
ถ้าเป็นแล้วจะได้รับแจก หรือลดราคาเป็นพิเศษ" การโฆษณาชักจูงในลักษณะนี้ นอกจากจะ
ผิดหลักการในการช่วยตัวเองแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันในการเข้าร่วมกลุ่มอย่างผิด ๆ

^๑ แสวง รัตนมงคลมาศ, ศึกษารการเมือง, หน้า ๒๑๘.

คือ แทนที่จะมุ่งให้สมาชิกช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่พวกตน กลับกลายเป็นมูลเหตุจูงใจให้สมาชิกมุ่งจะขอประโยชน์จากทางราชการแต่ฝ่ายเดียว เมื่อสมาชิกเข้ากลุ่มแล้วไม่ได้รับการสนองตามความตั้งใจไว้สมาชิกก็จะยุติหรือลดความสนใจ เป็นผลให้กลุ่มที่ตั้งขึ้นมาต้องเสื่อมสลายไปในที่สุด อย่างไรก็ตาม หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ได้สร้างความสำเร็จในการเข้าร่วมกลุ่มให้คนไทยประเภทนี้ใบบางพอสมควร ทำให้กลุ่มทางเกษตรกรรมหลายกลุ่มเข้มแข็ง สามารถสนับสนุนและป้องกันผลประโยชน์ให้สมาชิกได้มาก แต่ผู้นำชาวไร่ชาวนาถูกลอบสังหารไปมาก และหนีเข้าป่าก็หลายคน ทำให้กลุ่มทางเกษตรกรรมซบเซาไป ในปัจจุบันกลุ่มทางเกษตรกรรมจึงไม่ค่อยมีบทบาทต่อรัฐบาล

นอกจากกลุ่มอาชีพธุรกิจและกลุ่มทางเกษตรกรรม ยังมีกลุ่มอีกประเภทหนึ่งที่น่าสนใจคือ กลุ่มทางสังคมอันเป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับงานทางด้านสังคมซึ่งมีอยู่มากหลายชนิด มีทั้งลักษณะงานทางสังคมเฉพาะกลุ่มและทางสวัสดิการสังคมด้วย งานทางสังคมเฉพาะกลุ่มก็มีตั้งแต่เรื่องของสตรี เรื่องของถิ่นที่อยู่ เรื่องของการศึกษาเล่าเรียน รูปแบบของกลุ่มเหล่านี้มักจะเป็นสมาคม เช่น สมาคมคนตรี สมาคมชาวจังหวัดต่าง ๆ และสมาคมศิษย์เก่าต่าง ๆ เป็นต้น ส่วนทางด้านสวัสดิการสังคมก็มีอยู่หลายชนิดควบกันทั้งในลักษณะที่เป็นสวัสดิการทั่วไปและสวัสดิการของกลุ่ม รูปแบบของกลุ่มจะเป็นมูลนิธิเสียส่วนใหญ่ ซึ่งมีทั้งชาวจีนและชาวไทย โดยทั่วไปกลุ่มทางสังคมมักจะเกิดขึ้นเอง เป็นที่นำสังเกตว่า กลุ่มทางสังคมในรูปของสมาคมหรือมูลนิธิต่าง ๆ ปรธานกรรมการหรือกรรมการของสมาคมและของมูลนิธิ ชนชั้นนำที่ครองตำแหน่งอยู่ มักจะมีอาชีพและเคยมีอาชีพเป็นข้าราชการ โดยสมาชิกของสมาคมหรือมูลนิธิมักจะเลือกเอาบุคคลที่กำลังเป็นหรือเคยเป็นข้าราชการตำแหน่งสูง ๆ ในกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ เข้ามาเป็นประธานและกรรมการของสมาคมและมูลนิธิ ซึ่งเท่ากับเปิดทางให้กลุ่มข้าราชการเข้ามาควบคุมกลุ่มทางสังคมโดยปริยาย

หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ได้มีปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างมากมาย โดยเฉพาะในทางการเมืองได้เกิด "กลุ่มพลัง" ^๑ ขึ้น

^๑ เขียน ชีววิทย์, "โฉมหน้าการเมืองไทย" วารสารสังคมศาสตร์

เป็นจำนวนมากทั้งกลุ่มพลังหัวก้าวหน้า ที่เรียกกันว่าพวกฝ่ายซ้าย และกลุ่มพลังที่ต้องการรักษา
 สภาพเดิมของสังคมเก่าไว้ มักจะถูกเรียกว่า พวกฝ่ายขวา กลุ่มพลังพวกซ้ายได้แก่ กลุ่มนักศึกษา
 กลุ่มกรรมกร และกลุ่มชาวไร่ชาวนา กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้จะโคกกลุ่มนักศึกษาเป็นหลักคอยให้คำ
 ปรีกษาและสนับสนุนกิจกรรมที่เป็นการพัฒนาผลประโยชน์พวกกรรมกรและชาวไร่ชาวนากิจกรรม
 อาจจะเป็นในรูปแบบเดินขบวนประท้วง ร้องเรียนต่อทางการ หรือช่วยเจรจาต่อรองกับนายจ้าง
 ส่วนกลุ่มพลังพวกขวา จะเป็นพวกอนุรักษนิยม ได้แก่ กลุ่มกระทรวง กลุ่มนավล กลุ่มลูกเสือ
 ชาวบ้าน กลุ่มไทยอาสาป้องกันชาติ เป็นต้น กลุ่มพลังทั้ง ๒ พวกนี้ กลุ่มพลังฝ่ายซ้ายได้ถูก
 ทำลายลงไปมาก หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ กลุ่มพลังฝ่ายขวา ยังไม่ได้ออกทำลาย
 รัฐบาลเองก็พยายามเข้าควบคุมพวกฝ่ายขวาให้อยู่ในกรอบ อย่างไรก็ตาม กลุ่มพลังทุกกลุ่ม
 ยังถูกกลุ่มข้าราชการจับตามองความเคลื่อนไหวเสมอ

กลุ่มที่นำกล่าวถึงมากอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพลักษณะงานที่ทำทางการศึกษาวิจัย
 ส่วนใหญ่จะเป็นข้าราชการเกือบทั้งหมด ได้แก่ออกุมนักวิชาการ นักวิชาการจะทำหน้าที่โดยตรง
 ด้านการศึกษาวิจัย เพื่อเปิดเผยข้อเท็จจริงให้ปรากฏแก่ส่วนรวม เป็นการเสนอแนะให้เห็น
 ปัญหาอุปสรรคแก่การแก้ไขแก่งานที่เกี่ยวข้อง ในรูปของการแสดงทัศนะต่อปัญหาหนึ่ง ๆ
 โดยอาศัยข้อมูลอย่างมีระบบ นักวิชาการที่ทำหน้าที่โดยซื่อสัตย์จะพยายามศึกษาปัญหาด้วยความ
 บริสุทธิ์ใจ โดยเคารพวิชาชีพอองตนโดยไม่ปิดเป็นเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง แต่คำนึงถึง
 ผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง^๑ จนบางครั้งถูกอิทธิพลทางการเมืองคุกคาม เพราะการ
 เปิดเผยข้อเท็จจริงสู่สาธารณชนอาจเกิดผลร้ายและสูญเสียประโยชน์กับคนบางกลุ่ม กลุ่มนักวิชาการ
 จึงเสมือนเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นผู้พิทักษ์ของสังคม อันเป็นการคานอำนาจการตัดสินใจ

^๑ กมล สมวิเชียร, "ปัญหาชนกับอำนาจ," สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ๑๑ (มีนาคม
 ๒๕๑๖); ๖๘.

ของรัฐบาลให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกตองก่อให้เกิดประโยชน์ส่วนรวม ปัจจุบันกลุ่มนักวิชาการเข้าไปมีบทบาทในรัฐบาลเป็นอย่างมาก โดยรัฐบาลจะตั้งให้เป็นคณะที่ปรึกษา

สภาพการเกิดกลุ่มในสังคมไทย เท่าที่กล่าวมาทั้งหมด น่าจะจำแนกกลุ่มอย่างหยาบ ๆ ได้ ๒ ประเภท คือ กลุ่มข้าราชการ กลุ่มอาชีพธุรกิจ กลุ่มทางเกษตรกรรม กลุ่มทางสังคม กลุ่มพลัง และกลุ่มนักวิชาการ ในบรรดา ๒ กลุ่มนี้ กลุ่มข้าราชการยังคงเป็นกลุ่มที่มีอำนาจและอิทธิพลมากที่สุด เพราะมีอำนาจรัฐอยู่ในมือ การดำเนินงานของกลุ่มต่าง ๆ ต้องพึ่งพาอาศัยกลุ่มข้าราชการทั้งสิ้น ยิ่งโครงสร้างทางการเมืองเป็นประชาธิปไตยครั้งในแบบประเทศไทย นับวันมีแต่จะเพิ่มอำนาจให้แก่กลุ่มสถาบันอย่างไม่มีขีดจำกัด ในหมู่ข้าราชการด้วยกันเองก็ยังมีพฤติกรรมในการ รวมกลุ่ม เป็นกลุ่มย่อยอีกหลายกลุ่ม ตามแต่ลักษณะและสภาพการณ์จะอำนวย มักจะรวมไปในลักษณะที่สร้างความแตกแยกกันเอง เพราะเนื่องมาจากการแสวงหาอำนาจทางการบริหาร จึงมีการสร้างกลุ่มในหน่วยราชการต่าง ๆ มาก เพื่อสร้างอาณาจักรของกลุ่มตนขึ้น เพราะถ้าเป็นข้าราชการกันเองก็สามารถรวมสมัครพรรคพวกเข้าไปมีบทบาททางการบริหารได้อย่างมั่นคงถาวร ลักษณะการเกิดกลุ่มจะเป็นดังนี้

๑. การรวมกลุ่มโดยถือเอาถิ่นที่เกิดเป็นหลัก โดยแบ่งแยกออกไปว่า ผู้ใดเกิดที่อำเภอใด จังหวัดใด ก็รวมกันเป็นกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมักจะปรากฏอยู่เนื่อง ๆ ที่มีการจัดชุมนุมชาวจังหวัดนั้น บางจังหวัดอาจจะมีผู้เข้ามาเป็นสมาชิกนอกก็ควรรวมกลุ่มเป็นภาค (เช่น สมาคมชาวปักษ์ใต้ สมาคมชาวอีสาน สมาคมชาวเหนือ เป็นต้น ความรู้สึกของการเป็นคนภาคต่าง ๆ กันยังมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ภายในสังคมไทยอยู่มาก เนื่องจากมีภาษาพูด ท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี รูปร่างหน้าตา เป็นสิ่งแสดงถึงความแตกต่าง ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเป็นก๊ก (Clique) และเกิดความรักในพวกเดียวกัน เมื่อนำมาใช้ในการทำงานอาจจะเกิดความกินแหนงแคลงใจในหมู่ผู้ทำงานร่วมกันที่มาจากภูมิภาคต่าง ๆ ได้

ไพฑูริย์ บุญวัฒน์, "พฤติกรรมกรรมการรวมกลุ่มและคณะของข้าราชการ,"

๒. การรวมกลุ่มโดยถือเอาระดับการศึกษาเป็นหลัก ซึ่งมักจะได้อีกกันบ่อย ๆ ว่า บรรดาข้าราชการชั้นผู้น้อยไม่มีโอกาสเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่งก้าวหน้าเหมือนพวกจบชั้นอุดมศึกษา มักจะถูกปลดอยตามยถากรรมไม่ค่อยมีโอกาสพัฒนาตัวเองหรือหน่วยงานไม่สนับสนุนให้ได้รับความอบรมเพื่อความก้าวหน้าแต่อย่างใด ซึ่งกลุ่มนี้จะมีเป็นจำนวนมากแต่ไม่เคยคิดจะรวมกลุ่มเพื่อต่อต้านหรือผลประโยชน์ใด คงหวังแต่ว่าผู้บังคับบัญชาจะไ้ช่วยเหลือตนให้ดีขึ้น ความหวังจึงขึ้นกับผู้มีอำนาจในหน่วยงานนั้น ส่วนพวกที่จบชั้นอุดมศึกษาก็ยังแบ่งออกเป็นพวกปริญญาศรีโท เอก ทางสาขาวิชานั้น ๆ และบางครั้งก็แย่งพวกจบการศึกษาในประเทศกับต่างประเทศ การรวมกลุ่มลักษณะนี้จะมีในหน่วยงานที่ต้องใช้สาขาของวิชาชีพนั้น ๆ เป็นหลัก ผู้ที่จบสาขาวิชาอื่นจะเกิดความรู้สึกเหมือนไม่ใช่เป็นคนในหน่วยงานนั้น บางหน่วยงานถึงกับถือว่าเป็นฝ่ายบริหารหรือผู้ปกครอง ผู้ที่จบสาขาวิชาอื่นเป็นผู้ที่อยู่ใต้อุปการจะไม่มีโอกาสไปดำรงตำแหน่งฝ่ายบริหารได้

๓. การรวมกลุ่มโดยถือเอาหลักอาวุโสเป็นหลักมักจะเกิดขึ้นกับหน่วยงานที่มีผู้สำเร็จการศึกษามาจากสถานศึกษาเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ ที่เห็นได้ชัดคือ กระทรวงกลาโหม โดยเฉพาะกองทัพบกจะมีการแบ่งรุ่น เช่น รุ่น ๑ รุ่น ๕ รุ่น ๗ เป็นต้น เมื่อรุ่นไหนมีอำนาจสูงสุดในกองทัพก็จะดึงเพื่อนที่เคยศึกษารุ่นเดียวกันมาดำรงตำแหน่งที่คุมกำลังของกองทัพไว้ไม่เพียงแต่หน่วยราชการทหารเท่านั้น ข้าราชการพลเรือนก็แบ่งรุ่น แต่เป็นรุ่นที่เข้าอบรมเพื่อเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง เช่น การแบ่งรุ่นของนักปกครองระดับสูง การแบ่งรุ่นของนักเรียนนายอำเภอหรือการแบ่งรุ่นของนักเรียนปลัดอำเภอ แต่เนื่องจากการศึกษาอบรมร่วมกันใช้เวลานาน การแบ่งรุ่นจึงไม่ค่อยเห็นเด่นชัดเหมือนรุ่นของทหาร

-
- ๑. ตะวันใหม่ (๒ มิถุนายน ๒๕๒๓) : ๖.
 - ๒. ไทยรัฐ (๑๐ มกราคม ๒๕๒๔) : ๔.
 - ๓. มติชน (๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔) : ๑๐ และหนังสือพิมพ์อื่น ๆ อีกมาก.

๔. การแบ่งกลุ่มโดยถือเอาสถาบันการศึกษาเป็นหลัก โดยที่เมืองไทยเพิ่งจะมีการขยายสถานการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยเพิ่มมากขึ้นได้ประมาณ ๑๐ ปีกว่า ซึ่งแต่เดิมมีเพียง ๔-๕ สถาบันเท่านั้น แต่ละสถาบันจะผลิตบัณฑิตสาขาวิชาต่าง ๆ ซึ่งไม่ค่อยเหมือนกัน จะมีสาขาวิชาที่เหมือนกันบ้างเพียง ๒-๓ สถาบัน การเข้าศึกษาก็ยากมีคนที่เรียนอยู่ ผู้เข้าศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยมักจะเกิดความภูมิใจว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีศักดิ์ศรี บางครั้งรุ่นพี่ที่จบไปทำงานแล้วจะมาชักจูงให้เกิดความหลงในสถาบันของตนว่าดีกว่าสถาบันอื่น เมื่อจบการศึกษาเขาทำงานในกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ก็ยังมีความรู้สึกเช่นนี้ฝังแน่น เกิดการแบ่งเขาแบ่งเราขึ้นที่มักเรียกกันว่า "แบ่งสี" ครั้นเมื่อตนดำรงตำแหน่งสำคัญของหน่วยงานก็มองตำแหน่งข้างล่างว่าเป็นพวกโคจรมาจากไหน เมื่อมีอำนาจเด็ดขาดในหน่วยงานก็จะดึงพวกที่จบการศึกษาสถาบันเดียวกับตนขึ้นมา โดยไม่คำนึงถึงความดีเลวอย่างไร จึงกลายเป็นการเล่นพรรคเล่นพวกโดยเอาสถาบันการศึกษาเป็นแหล่งเผชิญโชคในการทำงาน การแบ่งเขาแบ่งเรา จะมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับความสำคัญของหน่วยงาน ถ้าเป็นกระทรวง ทบวง กรมที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายของรัฐ ก็ดูเหมือนว่าจะมีพฤติกรรมเช่นนี้เป็นเงาตามตัวการทำงานของข้าราชการแต่ละคน แม่ว่าจะเป็นผู้ปฏิบัติทั้งกำลังปัญญาและความคิดเพื่อบ้านเมืองก็ไม่วายจะถูกพายุของการแบ่งสี เสนองานควย การทำงานของข้าราชการจึงลุ่ม ๆ ดอน ๆ แล้วแตกกลุ่มสถาบันโคขึ้นเป็นใหญ่ในหน่วยงาน

พฤติกรรมการรวมกลุ่มของข้าราชการที่กล่าวมา ๔ ลักษณะ การรวมกลุ่มที่มีอิทธิพลและบทบาทมานานในวงราชการ คงได้แก่กลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวของผู้ที่จบสถาบันการศึกษาเดียวกัน แม้ภายหลังจะมีสถาบันอุดมศึกษาเพิ่มมากขึ้น แต่บัณฑิตของสถาบันที่เกิดใหม่ยังมีน้อยและดำรงตำแหน่งไม่สำคัญของหน่วยราชการ สถาบันอุดมศึกษาที่มีมานานแล้วจะดำรงตำแหน่งระดับสูงในหน่วยงานต่าง ๆ ความรู้สึกแบ่งกลุ่มแบ่งสีจึงมักเกิดขึ้นกับข้าราชการระดับสูง ส่วนข้าราชการชั้นผู้น้อยปัจจุบันจะสำเร็จมาจากหลายสถาบันในสาขาวิชาที่คล้าย ๆ กัน ทำงานในหน่วยราชการเดียวกัน ความรู้สึกแบ่งกลุ่มแบ่งสีของข้าราชการในระดับล่างจึงมีน้อยมาก

สรุป สภาพการเกิดกลุ่มในสังคมไทยที่กล่าวมาทั้งหมดจะมีประเภทของกลุ่มและลักษณะการเกิดกลุ่มแตกต่างกันไป หากมองในแง่กลุ่มอิทธิพลโดยพิจารณาว่าเป็นกลุ่มใด ประเภทใด จะมีลักษณะกลุ่มอิทธิพลมากน้อยเพียงใด น่าจะวิเคราะห์ได้ตามหลักองค์ประกอบ ๓ ประการ ดังนี้

๑. การรวมกลุ่มจะต้องมีการรวมกันด้วยความสมัครใจและมีเจตนารมณ์ร่วมกัน ที่จะแสดงมติของกลุ่มไปในทางที่ใดวางวัตถุประสงค์เอาไว้ ดังนั้น การรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการนั้นจะต้องเป็นเรื่องของความสมัครใจของการเข้าร่วมกลุ่ม เพราะผู้ที่เขาเป็นสมาชิกนั้น จะถูกบังคับขู่เข็ญให้เขารวมมิได้ หรือแม้แต่การกล่าวอ้างบุคคลอื่น ๆ เขาเป็นสมาชิกโดยการที่บุคคลผู้นั้นไม่รู้ตัว หรือจากการถูกแรงชักจูงของฝ่ายอื่นซึ่งตนมีส่วนสมัครใจอยู่ด้วยก็ตาม ซึ่งการสมัครใจดังกล่าวอาจเป็นลักษณะของความเกรงใจหรือเห็นใจผู้ชักจูง ซึ่งถ้าเป็นกรณีดังกล่าวก็แสดงว่า การสมัครใจมีภาวะครอบงำอยู่เบื้องหลังซึ่งเป็นการผิดหลักขององค์ประกอบข้อนี้ ดังเช่น กลุ่มชาวนา หรือ กลุ่มนักปกครองระดับรอง ซึ่งจะมีการศึกษาโดยละเอียดต่อไป

๒. มีการใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการปกป้องผลประโยชน์ของตน ซึ่งตามหลักการของการตั้งกลุ่มเหล่านี้ขึ้นมาก็จะเห็นได้จากวัตถุประสงค์หรือนโยบายของการรวมกลุ่มและได้มีการปฏิบัติโดยผลแค่ไหนเพียงไร ดังนั้น การขาดหลักองค์ประกอบที่จะแสดงวัตถุประสงค์หรือนโยบายของกลุ่มอย่างเด่นชัด รวมถึงการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์หรือนโยบายของกลุ่มจะขาดเสียซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มิได้

๓. มีการใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในทางการเมืองต่อการกำหนดนโยบายของสถาบัน หรือกลุ่มผู้มีอำนาจ เบื้องบนหรือไม่เพียงใด ทั้งนี้ขึ้นกับพรรคการเมืองซึ่งจะมีผลต่อการจัดตั้งรัฐบาลโดยตรง การรวมกลุ่มที่ขาดอำนาจในการมีอิทธิพลโดยตรงต่อการกำหนดนโยบายหรือการบริหารย่อมไม่ใช่องค์ประกอบในข้อนี้

จากการพิจารณาถึงองค์ประกอบทั้งสามดังกล่าว เราอาจจะพิจารณาได้ว่า กลุ่มนักปกครองระดับรองเป็นกลุ่มอย่างเป็นทางการหรือไม่เพียงใด หรืออาจเป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นมาลอย ๆ โดยไม่มีกิจกรรมอะไรที่เป็นสาระเกี่ยวกับการเป็นกลุ่มเพื่อมีอิทธิพลต่อการ

บริหารงานของกรมการปกครองตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยจะบังผลเพื่อจะปกป้องผลประโยชน์ของกุ่มตัว และบางครั้งก็พยายามที่จะมีอิทธิพลคนโยบาย หรือการบริหารของผู้บังคับบัญชา ระดับสูงถึงการกล่าวอ้างมติของกุ่ม ซึ่งเป็นการรวมกุ่มอย่างหละหลวม โดยมีวัตถุประสงค์ และการดำเนินงานที่แท้จริงในเชิงพบปะสังสรรค์ บันเทิง เริงรมย์ หรือทางวิชาการเท่านั้น จนไม่อาจที่จะสามารถรองรับอะไรกับผู้บังคับบัญชาชั้นสูงได้ ซึ่งอาจเรียกได้ว่า เป็นกุ่มวิชาการ และบันเทิงเท่านั้น จึงจะมีการศึกษาโดยละเอียดต่อไป.